

ER DU OPMÆRKSOM PÅ LIGEVÆRD OG
MANGFOLDIGHED I
SAMFUNDSFAGSUNDERVISNINGEN?
BACHELORPROJEKT – LÆRERUDDANNELSEN I ODENSE

Jens Landtved Rasmussen – 21118015

Melissa Friis Sørensen – 21118091

Vejleder: Mette Damgaard Jørgensen

Antal tegn: 90.386 – Svarende til 34,7 normalsider.

Dato: 24. maj 2022

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	1
Indledning	3
Problemformulering	4
Læsevejledning	5
Teoriafsnit - Når kategorier bliver afgørende	6
Tesen om perspektiv	7
Interpellation og Ideological State Apparatus	7
Repræsentationsformer og subjektivering	8
Empiriindsamling	9
Metodeafsnit	10
Læremiddel	10
Læremiddelanalyse	11
Observation	11
Interview	12
Analyseafsnit	13
1. Tesen om perspektiv - Lærerens syn på køn, etnicitet og alder.	13
2. Repræsentationsformer	15
2.1 Oversigt over repræsentationer i læremidlet	15
2.2. Værdier tillagt repræsentationerne i læremidlet	17
2.3 Værdier tillagt repræsentationerne i observation og interview	18
3. Hvordan subjektivering kommer til udtryk i læremidlet og den observerede undervisning	21
4. Læremidlets undervisningspotentiale	23
4.1 Legitimitetsvurdering af læremidlet <i>Kriminalitet</i>	23
4.2 Kriterier for undervisning i samfundsfag	24

5. Hvordan interpellation foregår i skolen, og hvorfor skolen er den mest afgørende del af Ideological State Apparatus i Danmark	26
Diskussionsafsnit	28
Handletiltag	35
Konklusion	36
Litteraturliste	38
Bilag	40
Bilag 1 – Brev til mulige undersøgelsesskoler	41
Bilag 2 – Oversigt over legitimitet i læremiddelanalyse	42
Bilag 3 – Kategoriseringsskema til observation	43
Bilag 4 – Uddrag af interview	47
Bilag 5 – Kapiteloversig over læremidlet	50
Bilag 6 – Kodning af repræsentationsformer	51
Bilag 7 - Interviewguide	53

Indledning

I 2017 udgav Danmarks Lærerforening pjecen "Er du opmærksom på køn i skolen?". I pjecen optræder der seks temaer, der har til formål at skabe større kønsopmærksomhed i den pædagogiske og didaktiske praksis. Pjecen har fokus på, at det ikke er ligegyldigt, hvad vi siger eller skriver som lærere eller læremidler, for ord er med til at reproducere kønsnormer (Danmarks Lærerforening, 2018). Dette gælder også for reproduktion af normer omhandlende etnicitet, trosretninger, seksualitet og alder.

"En "officiel" uddannelsesinstitution vil antageligt dyrke meninger, færdigheder og følelser, der kan overføre og forklare den bagvedliggende kulturs måder at tolke den naturlige og sociale verden på. (...) når den(skolen) udfører denne funktion, løber den uvægerligt en risiko for at "sponsorere" en vis version af verden, selvom den er implicit" (Bruner, 2012)

Det er en svær opgave at danne eleverne til en fremtid, der endnu ikke ligger fast, endda med udgangspunkt i en fortid, der bliver gjort op med i disse år. Eksempler på disse opgør er Black Lives Matter-bevægelsen, der ønsker at gøre op med racediskrimination og LGBTQIA+-miljøet, der gør op med traditionelle kønsnormer. Begge bevægelser har ført til debat i Danmark. Debatten om køn har fået vores naboland Sverige til i 2015 at tilføje det kønsneutrale pronomen "hen" til deres ordbog. Siden 2020 har man i Danmark set magten mellem køn blive heftigt debatteret gennem anden bølge af #Metoo, som har ført til flere fyringer af prominente personer inden for mediebranchen og på Christiansborg. Kønsdebatten har fremstillet en mandsdomineret verden, som der ønskes et opgør mod, for at opnå ligestilling på flere parametre end i dag.

Det er en stor opgave at sikre, at eleverne møder flere forskellige perspektiver på verden, hvis vi som skole gerne vil danne eleverne til mangfoldighed og ligestilling. Som et anker for dannelsesstanken i folkeskolen er folkeskolens formålsparagraf 1. stk.3 som beskriver, at undervisningen i folkeskolen skal være præget af åndsfrihed, ligestilling og demokrati (Børne- og Undervisningsministeriet, 2021). For at få en forståelse for, hvorvidt de tre værdier grundlæggende er til stede i samfundsfagsundervisningen, er det relevant at undersøge, hvordan samfundets strukturer påvirker skolen og det enkelte menneskes beslutningsmuligheder. Dette er i høj grad påvirket af, hvordan vi italesætter stereotyper altså værdiladningerne af køn, etnicitet, trosretning, seksualitet og alder i undervisningen og dennes læremidler. I pjecen "Er du opmærksom på køn i skolen?" taler de om, at der findes karakteristiske handlinger, der opfattes som acceptable handlinger for nogen men ikke for

andre. Ordet “drengegreger” bliver brugt som et eksempel herpå, og brugen af ord som dette kan give uhensigtsmæssige og utilsigtede konsekvenser.

“(...) man kan på den ene side kalde det kønnet tolerance, og på den anden side er det med til at afskære drengenes udviklingsmuligheder i forhold til for eksempel social ansvarlighed”

(Danmarks Lærerforening, 2018).

Hvis denne form for implicit forskelsbehandling sker i hverdagen i skolen, vil der blive reproduceret bestemte acceptable handlingsmønstre for nogle men ikke for andre, hvilket vil have den konsekvens at repræsentationsformerne fastlåses i det normativitets perspektiv, skolen har til formål at bryde med. Det er netop denne mulighed for positionering vi også er optaget af her i opgaven.

“(..) mennesker er underkastet diskurser, magtrelationer og ideologier, som de ikke selv har skabt, men som ikke desto mindre påvirker og måske ligefrem konstituerer, hvad de taler om - og hvordan” (Brinkmann & Kvale, 2015).

Vi søger at undersøge de repræsentationsformer, der er til stede i læremidlet og undervisningen samt at inddrage interview med læreren for at blive klogere på overvejelserne bag de valg, der er truffet i forbindelse med undervisningen. Vi ønsker med projektet at tydeliggøre betydningen af værdiladningerne af repræsentationsformer og mulighed for positionering, både på samfundsniveau og for den enkelte elev i en skoleklasse. Projektet indeholder komplekse teorier og begreber, og vi har på bedst mulig vis forsøgt at holde læseren i hånden og derigennem bevare den røde tråd. Vi har på baggrund af alt dette udformet følgende problemformulering.

Problemformulering

Hvordan kommer ligeværd og mangfoldighed til udtryk i læremidler anvendt i samfundsfagsundervisningen i folkeskolen? Hvordan hænger dette sammen med folkeskolens dannelsesformål og hvilke refleksioner kan man som lærer gøre sig i forhold til at vise flere perspektiver af verden for sine elever?

Læsevejledning

Dette bachelorprojekt skal ses som et eksemplarisk bud på, hvordan et undersøgelsesdesign om repræsentationsformer i samfundsfagsundervisningen kan se ud, og er til for, at man som lærer skal kunne undre sig og give lyst til at undersøge egen praksis. Det er dermed vores intention at sætte fokus på, hvordan ligeværd og mangfoldighed kommer til udtryk i skolen i Danmark. Vi blev optaget af repræsentationsformer i samfundsfagsundervisningen, da det er her, eleverne møder den "virkelige" verden og alle kompetenceområderne i samfundsfagsundervisningen er afhængige af inddragelse af cases, elevernes hverdagserfaringer og aktuel viden. Det er derfor også vigtigt i dette fag at overveje, hvordan verden bliver fremstillet for eleverne. Vores problemformulering bygger på en række samfundsfaglige discipliner, samtidig med at det empiriske grundlag tager udgangspunkt i det didaktiserede læremiddel *Kriminalitet* fra Alineas samfundsfagsportal (Staugaard, u.d.). Ydermere bygger vores empiri på observation i en folkeskoleklasse på 8. årgang, hvor ovennævnte fagportal blev anvendt. Den sidste del af vores empiri er et interview, med den lærer som udførte undervisningen. Grundet opgavens omfang er kun uddrag af vores indsamlede empiri vedlagt som bilag. Såfremt der ønskes et fuldt adgang til empiripakken, kan denne udleveres. I opgaven har vi ved hvert afsnit, i en kort metatekst, beskrevet, hvilke teoretiske fundamenter der bliver belyst, samt hvorfor dette er inddraget. Bachelorprojektet er bygget op og inspireret af samfundsteoretikerne Jerome Bruner, Louis Althusser og Michel Foucault. Teoretikerne har det tilfælles, at de er optaget af den struktur, der er i samfundet, hvordan strukturen og kulturen dannes, samt hvordan vores beslutninger påvirkes, og hvordan vi som subjekter har mulighed for at bevæge os i denne struktur. Jerome Bruner og Louis Althusser's teorier har mange lighedspunkter, men der hvor de adskiller sig er, når Bruner i *tesen om perspektiv* tager udgangspunkt i, at der altid vil være ét bestemt perspektiv, der læres ud fra. Althusser's *interpellationsteori* handler derimod om, at man er formet af alle de forskellige perspektiver, man har mødt i sit liv og at disse perspektiver har betydning for, hvordan og hvorfor du handler, som du gør. Begge teorier handler altså om, hvordan du som individ bliver påvirket gennem dit liv og handler på baggrund af disse påvirkninger. De adskiller sig ved at *tesen om perspektiv* forudsætter, at der er en "lærende" til stede, hvorimod interpellation sker i alting hele tiden. Foucault er ligesom Bruner og Althusser også optaget af, hvordan vi som individer bliver gjort til

subjekter. Til gengæld adskiller Foucault sig ved, at han mere eksplicit taler om den magt, der er til stede, når subjekter positionerer sig i forhold til hinanden.

Disse teorier er udvalgt i forsøg på at give et bredt og nuanceret fundament, der kan belyse vores problemformulering fra flere vinkler.

I vores analyse vil vi søge at forstå den indsamlede empiri ud fra vores teoretiske begreber. Dette gør vi ved at inddrage dele af vores empiri og sammenholde det med vores teoretiske fundament. Vores analyse er opdelt i fem afsnit, hvor der i hvert afsnit er en vis progression. Første analysepunkt sætter spot på lærerens perspektiv/syn på verdenen. Dernæst følger der en systematisk opgørelse af repræsentationer, som danner grundlaget for resten af analysepunkt to, som er en undersøgelse af læremidlets og undervisningens værdiladning af disse repræsentationsformer. I tredje analysepunkt undersøger vi subjektivering i læremidlet og undervisningen. I det fjerde analysepunkt undersøger vi læremidlets legitimitet i samfundsfag for at se, om det følger de gældende krav, der er fra undervisningsministeriet samt kriterierne for god samfundsfagsundervisning jvf. Torben Spanget Christensens model for vidensområder i samfundsfag. I det femte analysepunkt undersøger vi, hvordan interpellation foregår i skolen, samt hvorfor skolen er den mest afgørende del af Ideological State Apparatuses i Danmark. Dette bidrager til en diskussion om, hvorvidt læremidlet og undervisningen er udtryk for bestemte perspektiver, der bidrager til en bestemt mulighed for positionering i samfundet.

I vores diskussion ønsker vi at undersøge vores analyse ved at belyse vores fund fra flere forskellige perspektiver. Desuden inddrager vi nye eksempler til diskussionen fra samfundsdebatten i dag, for at tydeliggøre at dette emne ikke kun er eksemplarisk men yderst aktuelt og relevant for folkeskolen i dagens Danmark. På baggrund af denne diskussion har vi udarbejdet fire handletiltag til brug i og omkring folkeskolen.

Til sidst i opgaven har vi forsøgt at sammenfatte vores undersøgelsesfund i en konklusion.

Teoriafsnit - Når kategorier bliver afgørende

I dette afsnit vil vi redegøre for *tesen om perspektiv*, for at belyse, at man i undervisningen altid præsenterer eleverne for verden set fra et bestemt perspektiv. Perspektivet er vigtigt at have for øje, da slutmålet for undervisningen i folkeskolen må være elevernes dannelse til ligeværd, åndsfrihed og demokrati. Vi har derfor valgt at anvende begrebet repræsentationsformer for at undersøge kategoriseringer i læremidlet. Derudover vil vi inddrage Michel Foucaults teori om subjektivering og magt for at belyse, at der altid er magt

til stede, da repræsentationerne altid vil være værdiladet af nogen. Mellem dette vil vi præsentere jer for Louis Althusser's interpellationsteori, som beskriver, at der er en årsag til, at vi agerer, ser og beskriver verden, som vi gør.

Tesen om perspektiv

Tesen om perspektiv handler om, at undervisningen altid er underlagt et særligt perspektiv. Jerome Bruner mener, at skolen er situeret i sine elevers liv og kultur og den kan aldrig anskues som kulturelt fritstående.

“Hvad den (skolen) underviser i, hvilke tankesæt og hvilke “taleregistre”, den faktisk opdyrker hos sine elever, ikke kan isoleres fra, hvordan skolen er situeret i sine elevers liv og kultur. Vi skal blot erkende, at den allerede er politiseret, og at det er nødvendigt, at denne politiske side langt om længe bliver taget mere eksplicit i betragtning” (Bruner, 2012). Bruner forholder sig ikke kritisk til, at skolen er politiseret, problemet opstår først ved, at vi ikke erkender, at den er det. Han mener, at det er på tide, at man eksplicit arbejder med dette, og som lærer er opmærksom på at alle betydninger, domme eller modsætninger afhænger af det perspektiv eller den referenceramme, der leverer begreber til fortolkning. Pædagogikkens opgave er at sætte mennesker i stand til at række ud over deres “medfødte” udrustning. Dette kan kun ske ved, at der foregår en overførsel af det “værktøjssæt”, som i kulturen udvikles til at kunne begå sig i verden med (Bruner, 2012).

Som vi forstår Bruners teori handler det om, at lærerens forståelse af kulturen og syn på verden altid i en vis grad vil skinne igennem i den undervisning eleverne modtager. Et eksempel på, hvordan et perspektiv kunne komme til udtryk i en undervisningssituation, oplevede vi under et skolebesøg på vores femte semester. Her havde eleverne i tredje lektion “klassens time”, hvor klassen blev delt i drenge og piger. Drengene skulle spille fodbold, mens pigerne skulle sidde i klassen og snakke. Dette kan virke harmløst, men det er et udtryk for lærerens opfattelse af, hvad henholdsvis drenge og piger har brug for i forhold til deres trivsel. Undervisningen bærer derfor præg af, at lærerens kulturelle forståelse er, at elevernes behov er afhængigt af deres køn. Dette er et godt eksempel på, hvordan tesen om perspektiv kan komme til udtryk i praksis.

Interpellation og Ideological State Apparatus

Louis Althusser's teori om interpellation opstod i 1970'erne, hvor han udgav bogen *Lénine et la philosophie*, hvori han fremlagde teorien om interpellation. Med teorien beskriver Althusser, at alle individer er interPELLERET fra den dag de bliver født og måske endda før, da

forældrene og andre allerede inden fødslen forestiller sig den rolle og identitet, som barnet vil påtage sig. Med dette interpellationsbegreb antyder Althusser, at der ikke er nogen iboende mening i individet, der er kun subjekter, som bliver til, når de er interPELLERET eller "hyldet" af ideologi. Subjektet er således forudgået af sociale konstruktioner eller som Althusser skriver "Always-already interpellated" (Lee, 2015).

Interpellation er en proces, hvor vi møder vores kulturs værdier og internaliserer dem. Det handler om den proces, hvorpå ideer kommer ind i vores hoveder og derfor også har effekt på vores liv. De kulturelle ideer har sådan et greb om os, at vi tror de er vores egne. For Althusser er ideologi afgørende, fordi den først og fremmest er med til at konstruere vores identitet og derefter med til at give os en særlig plads i samfundet. Det vil sige, at ideologier benævner mennesker og tilbyder dem en bestemt identitet, som de er skjult opfordret til at acceptere. Definitionen på interpellation må således være: Ideen om, at vi er "avlet" til at tænke, handle og reagere på bestemte måder (Lee, 2015).

I sin interpellationsteori skelner Althusser mellem RSA - Repressive State Apparatuses og ISA - Ideological State Apparatuses. RSA er den del, som kan anvende synlige magt, f.eks. regeringen, folketinget, hæren, politiet og domstolene til at ensrette befolkningen. Althussers ideologiteori bliver dog først relevant for det lærerfaglige felt, når det kommer til ISA, og vi har derfor valgt udelukkende at have fokus på dette her i opgaven. ISA er eksempelvis skoler, kirker, familier, religioner, fjernsyn og bøger og det er herigennem interpellationen sker.

Every text bears the stamp of its time, either expressing its cultures values of the time, or resisting them (Lee, 2015).

Altså vil der ifølge Althusser, altid være en "passiv" ideologi til stede, som vi ikke nødvendigvis behøver at kunne se eller forstå, da de bliver præsenteret for os så ofte, at vi automatisk accepterer dem.

Althussers teori er vigtig at inddrage, da den sætter fokus på subjektets rolle i samfundet og hvad det kræver, hvis kulturen i et samfund skal ændres. Det er vigtigt at være opmærksom på den implicite påvirkning i skolen, da det har stor indvirkning på elevernes dannelse, hvori elevernes selvopfattelse, samfundssyn og handlemuligheder ligger.

Repræsentationsformer og subjektivering

Vi har valgt at inddrage repræsentationsformer som analysepunkt, da vi er optaget af, hvem der optræder i læremidlet. Vi har udvalgt repræsentationsformerne: køn, alder, seksualitet, trosretning samt etnicitet. Dette er repræsentationsformer, som vi mener, at man skal være

opmærksom på, for at der kan undervises på et mangfoldigt grundlag.

Mangfoldighedsbegrebet vi vil argumentere for ligger i ordene åndsfrihed og ligeværd, som vi møder i folkeskolens formålsparagraf 1. stk. 3 (Børne- og Undervisningsministeriet , 2021).

Vi beskæftiger os med repræsentationsformer set i sammenhæng med Michel Foucaults teori om magt og subjektivering. For Foucault er magt allestedsnærværende og skal ikke forstås som noget, der kun er til stede i juridisk-politisk forstand og ej heller som noget, der kun opstår i særlige relationer, eksempelvis lærer og elev imellem. Foucault er optaget af de positioner, der af samfundet bliver stillet til rådighed gennem diskursen (Hermann, 2007). Disse positioner sætter rammen for aktørernes virke i det sociale rum og vil derfor altid være til stede. Det betyder at positioneringen har indflydelse på subjektets ageren og handlen i det sociale rum.

“En sådan proces, hvorigennem individet bliver objekt for særlige former for viden og konkrete praktiske teknikker med henblik på at påtage sig bestemte selvforhold, betegnes indenfor den foucauldianske tradition som subjektivering” (Thomsen, 2016).

Når Foucault taler om subjektivering, mener han, at det vi er, er noget vi bliver gjort til i de forskellige arenaer, vi bevæger os i. Subjektivering er en usynlig og diskret form for magtanvendelse, som ligesom interpellation sker uden, at man i virkeligheden opdager det (Hansen, 2021).

Det er muligt at anskue læremidlet og undervisningen som en katalyserende kraft, som er med til at give eleverne det handlerum, hvorfra de kan forstå dem selv og verden omkring dem. Magt er dermed en vigtig faktor, når det handler om folkeskolen, lærerens virke og elevernes arbejde med indholdet. Den undervisningspligtige skolegang har til formål at skabe bestemte mennesker og ikke mindst disponere dem for en særlig subjektivitet (Hermann, 2007). Det er derfor interessant at undersøge vores problemformulering ud fra subjektiveringsbegrebet, om hvorvidt læremidlet og undervisningen er med til at skabe og påvirke elevernes mulighed for at forstå dem selv og det samfund de er en del af.

Empiriindsamling

Vores empiripakke indeholder et læremiddel, observation af læremidlets brug i undervisningen og et interview af en lærer. Forudsætning for vores empiriske grundlag var:

- 1.) At der blev undervist i samfundsfag på 8. eller 9. årgang
- 2.) At der blev anvendt et didaktisk læremiddel fra en fagportal
- 3.) At undervisningen foregik på en folkeskole

Vi udarbejdede derfor et dokument, hvor vi kort beskrev temaet for vores bachelor, som vi sendte til ti folkeskoler i og omkring Odense og på Nordfyn (jf. Bilag 1). Én lærer vendte tilbage, hvilket resulterede i, at vores empiri er indsamlet i en 8.klasse på en folkeskole i Odense kommune. Temaet for undervisningen var kriminalitet, og forløbet varede tre uger med fem lektioner af 45 minutters varighed om ugen. Undervisningen tog udgangspunkt i fagportalen Alinias forløb "Kriminalitet", med inddragelse af lærerens egne materialer. Vi observerede forløbets start, som bestod af tre lektioner, hvor eleverne arbejdede med kapitel 1. Grundet denne opgaves omfang, har vi derfor valgt at tage udgangspunkt i kapitel 1. Som led i vores observationer gjorde vi brug af lydoptagelse, for at vi senere havde mulighed for at "genbesøge" undervisningen. På den måde kunne vi afdække de dele af undervisningen, som vi ikke selv havde noteret i vores observationer i første omgang. For at blive klogere på lærerens overvejelser i forbindelse med undervisningen, valgte vi at lave et interview af læreren som sidste del af vores empiripakke. Vi valgte et semistruktureret interview med en interviewguide bestående af 18 spørgsmål, udarbejdet på baggrund af vores observationer og læremiddelanalysen. Denne interviewguide sendte vi til læreren forud for interviewet, for at give ham mulighed for at reflektere over sine valg og dermed kvalificere sine svar (Bilag 7).

Metodeafsnit

For at kunne svare på vores problemformulering har vi som tidligere nævnt valgt at inddrage de to kvalitative forskningsmetoder, interview og observation. Derudover har vi valgt at inddrage en læremiddelanalyse.

Læremiddel

Læremidler opdeles ofte i de tre kategorier funktionel, semantisk og didaktisk. I denne opgave vil vi, når ordet læremiddel optræder, tage udgangspunkt i et didaktiseret læremiddel fra en fagportal. Et didaktiseret læremiddel er forarbejdet og klargjort til undervisning med elevaktiviteter, mål og formål for øje. Eleverne møder hele tiden disse læremidler og det er derfor vigtigt, at læremidlerne giver eleverne flere forskellige perspektiver på verden, hvilket vi ønsker at undersøge i denne opgave.

Læremiddelanalyse

Vores læremiddelanalyse er udarbejdet med inspiration fra læremiddeltjek.dk og modellen om de fire koblinger i samfundsfag mellem vidensområder og elev af Torben Spanget Christensen. Vi har valgt at inddrage legitimitet fra læremiddeltjek.dk(jf. Bilag 2), da det er vigtigt for os at undersøge sammenhængen mellem de formelle krav for samfundsfagsundervisningen og læremidlet. I forbindelse med legitimiteten ønsker vi at undersøge, om der i læremidlet tages højde for stereotypificering.

Legitimitet er dét, der skal sikre, at læremidlet anvender aktuel viden, opfylder gældende læreplaner og gør det muligt for læreren at undervisningen opfylder folkeskoleloven.

Som et ekstra lag til vores læremiddelanalyse indgår Torben Spanget Christensens model om vidensområder i samfundsfag, der beskriver, at der i det anvendte materiale skal være en kobling mellem aktuelle problemstillinger, samfundsvidenskabelige discipliner, elevernes livsverden og demokratisk værdigrundlag, for at der er tale om samfundsfagsundervisning (Christensen, 2015).

Koblingen til elevens livsverden handler om, at undervisningen skal tage afsæt i elevens hverdagsviden, og det kommer til udtryk, når materialet tager udgangspunkt i elevens hverdagserfaringer og interesser.

Koblingen til det demokratiske værdigrundlag tager udgangspunkt i dele af folkeskolens formål og skal sikre, at der bliver inddraget demokratiske arbejdsmetoder og indhold, der skal uddanne eleverne til demokratiske medborgere og deres videre færden i samfundet.

Koblingen til de aktuelle problemstillinger tager afsæt i kompetencemålet for samfundsfag, der handler om, at eleverne skal kunne tage stilling til politiske problemstillinger og komme med løsningsforslag, samt at der i undervisningen skal tages udgangspunkt i aktuelle og virkelighedsnære problemstillinger.

Koblingen til samfundsvidenskaberne sikrer, at de samfundsvidenskabelige discipliner er repræsenteret. Det er her, at den samfundsfaglige viden bliver anvendt, som kan skabe grobund for analyse af samfundsfaglige problemstillinger (Christensen, 2015).

Observation

Vi har gjort brug af metoden observation for at kunne undersøge dynamikken mellem de tre aktører i undervisningen nemlig eleverne, læreren og indholdet (Kristensen & Pedersen, 2000). Vores observationer er foretaget med udgangspunkt i den ikke-deltagende og systematiske observatørrolle. Inden vores observation startede, præsenterede vi os selv for eleverne, hvorefter vi tog plads i det ene hjørne bagerst i klassen. Vi valgte denne placering

både for at have overblikket over hele klassen, men også for at eleverne ikke yderligere blev gjort opmærksomme på vores tilstedeværelse. Vi valgte at placere to mikrofoner i klassen, en på kateteret ved læreren og en hos en gruppe elever. Mikrofonerne blev tændt præcist samtidig og sammen med et stopur, således at vi kunne notere tidspunkt på samtlige af vores observationer. På denne måde har vi nemmere kunne navigere og lytte til vores observationer i vores efterfølgende bearbejdning af vores empiri. Den systematiske observatørrolle kommer til udtryk ved, at vi anvender et kategoriseringsskema. Vores kategoriseringsskema består af seks udvalgte punkter. Punkterne er tiltænkt at give os en dybere forståelse af læremidlets anvendelse i undervisningen.

Kategoriseringsskema:

Læremidlet forklares	
Tilføjelser til læremidlet(læreren forklarer)	
Tilføjelser til læremidlet(andre materialer)	
Afvigelser i læremidlet	
Rettelser til læremidlet	
Elevernes spørgsmål til læremidlet	

Vi er opmærksomme på, at der under observationer kan opstå en række fejlkilder. En fejlkilde, der kan opstå ved observationer er, at vi som observatører aldrig kan være helt objektive. Som individ organiserer vi sanseindtryk og tillægger dem en bestemt betydning, og denne kan være forskellig fra person til person (Kristensen & Pedersen, 2000). En anden fejlkilde der kan opstå, er at eleverne i vores tilstedeværelse kan agere en smule anderledes, end hvad de gør normalt (Kristensen & Pedersen, 2000). Dette er en præmis man som observatør må gøre sig bekendt med men samtidig acceptere, at man ikke kan gøre noget ved.

Interview

For at tilføje endnu et lag til vores empiri, har vi valgt at gøre brug af et kvalitativt interview af læreren. Det er interessant at foretage et kvalitativt interview, da vi på den baggrund kan undersøge hvilke refleksioner og overvejelser, der ligger bag lærerens valg og fravalg i forbindelse med læremidlets brug i undervisningen. Interviewet kan nuancere vores observationer og give indsigt i lærerens overvejelser omkring, hvem der er repræsenteret i læremidlet og undervisningen samt hvordan og hvorfor (Kruuse, 2012). Vi har gjort brug af et

semistruktureret interview, som giver intervieweren mulighed for at stille uddybende spørgsmål undervejs i interviewet (Kruuse, 2012).

Ved forskningsmetoden interview kan der også opstå en række fejlkilder. Den mest relevante fejlkilde at være opmærksom på er, at oplysningernes validitet er afhængige af den interviewedes ærlighed. Man kan som den interviewede part komme til at male et glansbillede af sig selv. Dette sker, fordi man kommer til at svare ud fra, hvordan man gerne vil gøre det, i stedet for at svare på, hvordan man i virkeligheden gør det (Kruuse, 2012). En anden mulig fejlkilde, specifikt ved vores interview, er, at læreren kan have lyst til at "please" os. Interviewet er sat i værk for at hjælpe os, og der kan derfor ske det, at læreren kommer til at svare ud fra, hvad han tror vi gerne vil høre. For at imødekomme denne fejlkilde skrev vi forud for interviewet til læreren, at det var vigtigt for os, at han vidste, at vi ikke søgte bestemte svar med vores interview.

Analyseafsnit

1. Tesen om perspektiv - Lærerens syn på køn, etnicitet og alder.

I den første del af vores analyse vil vi undersøge, hvilket perspektiv læreren har på den undervisning, vi bevidnede under vores observation. Dette gør vi ved at undersøge hans udtalelser i vores interview. Undervejs er der nogle spændende betragtninger omkring køn, etnicitet og alder. Vi undersøger i samme ombæring, om dette perspektiv kommer til udtryk i den observerede undervisning.

Som en del af undervisningen valgte læreren at inddrage andre aktiviteter, end dem som indgår i læremidlet. Dette fik os til at undre os over bevæggrundene for at ændre på læremidlet eller portalen, som læreren her kalder det.

"Det er jo fordi at portalen, altså den er, jeg siger mange gange, den er lavet til piger. Altså til piger, der godt kan lide at sidde stille, skrive, diskutere og fordybe sig i følelser, eller hvor man kan sige, der må vi inddrage nogle andre ting, såsom bevægelse eller andre aktiviteter, for at få drengene med også."(jf. Bilag 4)

Grunden til at inddrage de nye aktiviteter er, at læreren forsøger at motivere bredt, men han siger samtidig i citatet, at læremidler er lavet til piger. På den måde deler han piger og drenge op i to kategorier og taler om, at piger kan lide at sidde stille, skrive, diskutere og

fordybe sig i følelser. Samtidig siger han implicit, at drenge kan lide alt det modsatte. Dette italesætter han sidst i citatet med sætningen *“(…)Der må vi inddrage nogle andre ting, såsom bevægelse eller andre aktiviteter, for at få drengene med også.” (jf. Bilag 4)* Dermed har læreren altså et syn på, at der er en bestemt norm for, hvordan man agerer afhængigt af sit køn. Drenge agerer på én bestemt måde, mens piger agerer på en anden måde. Denne fastholdelse i opdelingen af køn kan have to konsekvenser. Den ene, som vi også nævner i vores indledning, er den, at kønnene bliver fastholdt i de normative perspektiver. Opdelingen er dermed med til at reproducere denne norm. Det er derfor også sværere at afvige fra denne norm, hvis man er en dreng, der godt kan lide at sidde stille, skrive, diskutere og fordybe sig i følelser, eller en pige som kan have svært ved det samme. Den anden konsekvens er, at det kan være svært at acceptere, når nogen falder udenfor normen, hvilket vil betyde, at man kan få et snævert verdenssyn og leve efter, at der er rigtige måder at være dreng/pige på, som vil være modstridende med værdierne ligestilling og mangfoldighed.

Som kobling til vores observation, kan man trække tråde fra dette perspektiv, til den måde eleverne er placeret i klasserummet. Her er eleverne placeret i to grupperinger. Grupperne sidder med front mod hinanden og er opdelt i piger og drenge. Dette begrundes læreren senere i interviewet med, at pigerne har haft nogle stridigheder iblandt sig, og at der derfor er et igangværende arbejde med at danne et fællesskab mellem pigerne.

“Så fik jeg lov til at bestemme, om vi kunne arbejde lidt med den pigegruppe, ift. dem indbyrdes. Så de ligesom kan prøve at få et fællesskab med hinanden, som de ikke har nu.

Drengene har et langt større fællesskab.

Men det kan vi to (Læreren og mandlig interviewer) jo huske, fra vores barndom, det er nemmere at være dreng mange gange. Pigerne de overtænker ting. Så derfor er der de overvejelser omkring det. Pigerne kom selv og foreslog det: “når nu det er dig (læreren), der får lov til at bestemme pladser, kunne vi så ikke få lov til at prøve at sidde drenge og piger?”

(jf. Bilag 4)

Her kan vi se, at dette perspektiv om køn måske allerede er adapteret hos eleverne. De har selv et ønske om, at der skal opdeles i to køn ift. pladserne og ved at opfylde dette ønske normaliserer man at de ti elever, der er piger, har dette tilfældes. Dog kan man sætte spørgsmålstegn ved, om det er alle pigerne, der har haft dette ønske og om de alle har dette tilfældes. Samtidig udtrykker læreren endnu engang, at hans perspektiv på kønnene er

opdelt i to. Drengene har det lettere end pigerne som overtænker ting, og sådan har det været i lang tid, i og med, at han henviser til sin egen og interviewerens skolegang.

Hvorvidt etnicitet fylder noget for læreren, når han skal udvælge et læremiddel, giver han i interviewet svar på, at han har helt klare holdninger til, at der skal være en repræsentativ fordeling:

“Som jeg sagde, hvis det udelukkende havde været fremmede navne, der havde været repræsenteret i Alineas forløb om kriminalitet, så havde jeg taget en bog eller andet og lavet mit eget undervisningsforløb. Eller i hvert fald hoppet de kapitler over, hvor jeg havde tænkt: her er simpelthen en ubalance/uligevægt. Det er urimeligt.” (jf. Bilag 4)

Flere gang undervejs i interviewet lægger læreren vægt på, at der skal være “dansk klingende navne” repræsenteret i læremidlet. Hvis der fremstår en uligevægt, hvori folk med anden-etnisk-oprindelse end dansk, bliver repræsenteret mere end folk med dansk etnicitet, ser han det som urimeligt og vil alene på den baggrund kunne forkaste materialet.

2. Repræsentationsformer

Dette analysepunkt er inddelt i tre underpunkter.

I afsnit 2.1 har vi kodet vores læremiddel og dermed fået en række kvantitative resultater for repræsentationerne i læremidlet, hvilket dernæst bliver behandlet for at give os et overblik over læremidlets brug af forskellige repræsentationer.

I afsnit 2.2 findes en kvalitativ analyse af de værdier repræsentationsformerne bliver tillagt.

I afsnit 2.3 undersøger vi, hvordan repræsentationsformerne bliver tillagt værdier i den observerede undervisning og af læreren i interviewet.

2.1 Oversigt over repræsentationer i læremidlet

Som del af vores analyse, har vi gennem en kodning opgjort, hvornår og hvilke repræsentationer der forekommer i læremidlet. Som tidligere nævnt, har vi udvalgt repræsentationsformerne køn, etnicitet, trosretning, alder og seksualitet.

Alle vores optegnelser af repræsentationsformerne der fremkommer i billede eller video, er foretaget på baggrund af, om det har været muligt for os at definere personerne ud fra vores udvalgte kategorier. Der optræder to personer, hvor det ikke har været muligt for os at definere deres køn.

Det har ikke været muligt for os at definere trosretninger eller seksualitet i læremidlet, da det hverken står beskrevet i nogen tekst eller indgår som symboler.

Herunder er en optegnelse af repræsentationsformerne i læremidlet. Den fulde optegnelse af repræsentationsformerne kan ses i bilag 6.

Køn i kapitel 1.1 til kapitel 1.20

Som det fremgår i den nedenstående tabel, kan vi se, at der i de tre modaliteter er en overvægt af mænd repræsenteret. Tabellen er dog kun et udtryk for, hvor mange forskellige mænd/kvinder der fremgår og ikke hvor tit de samme personer fremkommer. Senere i vores analyse vil vi undersøge, hvilke værdier repræsentationsformerne bliver tillagt.

Billeder	Videoer	Tekst
- Mænd: 7 - Kvinder: 1	- Mænd: 25 - Kvinder: 7	- Mænd: 7 - Kvinder: 3

Etnicitet i kapitel 1.6 til kapitel 1.18

I læremidlet er der også en stor overvægt af personer med dansk etnicitet repræsenteret. Der er dog en form for uligevægt i forhold til hvor mange personer, der er kategoriseret i denne blok, kontra hvor mange der er kategoriseret i eksempelvis køn. Denne ulighed skyldes, at det ikke har været muligt for os at definere dele af de optrædende individers etnicitet.

Billeder	Videoer	Tekst
- Dansk etnicitet: 3 - Anden etnicitet end dansk: 1	- Dansk etnicitet: 11 - Anden etnicitet end dansk: 1	- Dansk etnicitet: 0 - Anden etnicitet end dansk: 0

Alder i kapitel 1.2 til kapitel 1.17

I denne repræsentationsform er der en lille overvægt af aldersgruppen 25-50-årige. Dette er dog ikke ensbetydende med, at der er et stort fokus på denne aldersgruppe. Men blot et spørgsmål om, at det er personer i den aldersgruppe, der er skildret i f.eks. en video. Her har det igen ikke været muligt for os at definere flere af de optrædendes individers aldre.

Billeder	Videoer	Tekst
- 0-14 år: 0 - 15-24 år: 0	- 0-14 år: 1 - 15-24 år: 1	- 0-14 år: 1 - 15-24 år: 3

- 25-50 år: 2 - 50+ år: 0	- 25-50 år: 12 - 50+ år: 1	- 25-50 år: 2 - 50+ år: 2
------------------------------	-------------------------------	------------------------------

For at kunne forstå repræsentationsformernes betydning, har vi valgt at analysere på de værdier de tillægges både i læremidlet, i undervisningen og af læreren.

2.2. Værdier tillagt repræsentationerne i læremidlet

Når vi taler om værdier i denne opgave, handler det om de ord og billeder der beskriver de repræsentationer som optræder. Eksempelvis kan mænd beskrives som værende stærke, korthårede, store, tatoverede og behovsstyrede. Disse værdiladninger udgør stereotyper, der siger noget om de normer og forventninger der, i dette eksempel, er til mænd.

I de tekster som eleverne møder i læremidlet, bliver mennesker generelt set omtalt som "personer" og der tillægges derfor ikke personerne et køn, eksempelvis står der i kapitel 1.6, "*Hvis domstolene idømmer en person en ubetinget dom, skal personen i fængsel*". Der er dog undtagelser f.eks. i kapitel 1.2, hvor der står "*Er det kriminalitet, hvis et barn tager en 50'er fra sin mors eller fars pung?*" (Staugaard, u.d.). Her er det mandlige og kvindelige køn repræsenteret, dog med ens værdi.

Til gengæld er der i kapitel 1.9 skrevet "*Mænd er mere kriminelle end kvinder*" og "*For eksempel var 97 procent af alle retssager om seksualforbrydelser med en mand som tiltalt*" (Staugaard, u.d.). Selvom der i citatet er tale om fakta, er der også tale om et bevidst valg truffet af læremiddelforlagets redaktion.

Der er foretaget en opdeling i køn af, hvem der er mest kriminelle, hvilket man kan sætte spørgsmålstegn ved, hvorfor denne opdeling er fundet nødvendig. Det er et aktivt valg, at der er lagt fokus på, at mænd er mere kriminelle end kvinder. Selvom det er faktisk, er det en tydelig værdiladning af opfattelsen af mænd, som kan gøre, at mænd derfor også opfattes som mere kriminalitetsparate end kvinder.

I kapitel 1.16 møder man en tegneseriefilm om magtens tredeling, og her er der mange forskellige værdiladninger. Da vi efter 0.50 min. af tegneserien får beskrevet, hvordan lov og ret har formet Danmark, bliver vi mødt af fire hulemænd. Den ene er i færd med at hugge en paragraf i en sten, en anden sidder og ser bange ud i en stenhule, mens en tredje mand står og ser uskyldig ud. Den fjerde hulemand kigger skummelt ned i grotten, som om han er på rov. Det er forskellige værdiladninger, men fællestrækket ved dem er, at de alle fire er mænd, som symboliserer fortidens samfund.

Magtens tredeling bliver efter 2.17 min. illustreret gennem tre personer. Folketinget er illustreret gennem en lyshåret kvinde, mens regeringen er illustreret gennem en midaldrende mand. Domstolene er illustreret gennem en høj mørkhåret kvinde.

Når videoen efter 3.30 min. skal beskrive og illustrere domstolenes ansvar og rolle i en konflikt, bliver to mænd illustreret med tekstbobler af tordensky og dødningehoveder. Både mænd og kvinder er altså repræsenteret i de to situationer i forskellige roller, men mændene er overvejende repræsenteret i de situationer der omhandler konflikt.

En heroisk kvinde med grundloven i hånden beskytter efter 3.52 min. "befolkningen", som er illustreret gennem tre mænd i tre forskellige aldersgrupper. Kvinden beskytter dem mod dét, som videoen beskriver som fremmede statsmagter. Disse fremmede statsmagter er illustreret gennem to gule drager. Der er en beskytterrolle knyttet til kvinden i videoen og det er igen mænd, som deltager i en form for konflikt.

Efter 4.53 min. beskrives det, hvordan en retssag fungerer med, dommer, domsmænd og nævninge. Her er der to kvinder og en mand repræsenteret som den dømmende magt og på anklagebænken sidder endnu engang en mand med en taleboble, hvori der er illustreret fængselsceller.

Til slut, efter 5.11 min., i en form for konklusion, kører den kvindelige dommer ind i billedet med hvad, der kunne ligne en barnevogn. Hen over "barnevognen" er tegnet fire børn. To med Dannebrog, en med det grønlandske flag og en med det færøske.

Videoen er udvalgt som et eksempel på, hvordan især køn og alder er repræsenteret i læremidlet. I videoen er det kun mænd og kvinder som er repræsenteret. Kvantitativt er de to køn ligeligt repræsenteret, men de to køn får ofte tillagt forskellige værdier. Mændene er altid repræsenteret, når det omhandler konflikt og optræder også som hulemænd og primitive. Således er der, når en konflikt beskrives, ikke brugt kvinder, ligesom der oftest er flere kvinder repræsenteret, når det omhandler roller, der er magtfulde, omsorgsfulde og intelligente.

2.3 Værdier tillagt repræsentationerne i observation og interview

I undervisningen havde læreren tilføjet en aktivitet til læremidlet, hvor eleverne skulle arbejde med fem straffesager fra Viborg Byret. I de fem straffesager var de tiltalte fem mænd i alderen 18-27 år. Da vi senere interviewede læreren om valg af repræsentationer i de fem straffesager forklarede han:

“Man kan sige at, det handlede egentlig bare om at finde vægtningen af straf ved forskellige typer af kriminalitet. Der er ikke nogen dybere begrundelse. Det er egentlig bare for, som jeg sagde, det kendskab de har til noget fra hverdagen. Noget de har hørt om før” (jf. Bilag 4).

Citatet viser, at læreren ikke har overvejet betydningen af kun at anvende de to repræsentationsformer henholdsvis køn og alder. Læreren begrundede sit valg med ønsket om, at tage udgangspunkt i noget eleverne kender fra deres hverdag. På den måde taler læreren aktivt ind i en allerede kendt virkelighed. Dette uddybes senere i interviewet med, at det skaber motivation for eleverne at arbejde med noget i skolen, som de kender fra deres hverdagsliv - noget de kan spejle sig i.

For eksempel når der er tale om hvilke aldre der bliver repræsenteret. Her taler læreren om at det er vigtigt at eleverne møder unge mennesker, da det er dem, som kommer galt afsted: *“(…)Det er unge mennesker, der kommer galt afsted. Det er jo det, vi skal arbejde med dem, vi skal jo sikre, at de ikke kommer galt afsted. Derfor er jeg meget bevidst om, at det ikke bare er gamle mænd. Jeg ville hellere bruge noget, hvor de er unge. De synes også det er sjovere at spille Mathilde på 18 år end at lege Karsten på 63 år. Så det er jeg meget bevidst om” (jf. Bilag 4).*

Samtidig er det vigtigt for læreren, at det netop er unge mennesker, som eleverne møder, da det er med til at skabe motivation, fordi de simpelthen nemmere kan spejle sig i Mathilde på 18 år end Karsten på 63 år.

Da læreren i interviewet bliver spurgt om, hvorvidt han tænker over, hvilke personer der fremstår i læremidlet, svarer han klart ja:

“Den der blanding af, at det både er, et dansk-klingende navn og et anderledes-klingende navn, det er sindssygt vigtigt. Specielt herude, for vi har ikke ret mange med anden-etnisk baggrund. Det er jo typisk det: ‘Vollsmose er roden til alt ondt’. Derfor så har vi en anden udfordring - vi har ikke den udfordring med, at drengene indbyrdes er i konflikt, men vi har den udfordring med, at de kigger derover på den anden side af kanalen” (jf. Bilag 4).

Der er to ting på spil her. For det første har læreren tænkt mangfoldighed ind i undervisningen i den forstand, at læreren ønsker, at flere etniciteter skal være repræsenteret i øvelsen. Men på den anden side når læreren udtrykker, at de ikke har den “gængse” udfordring med at “drengene indbyrdes er i konflikt”, antager han, at der i andre tilfælde med blandede etniciteter i skolen sker indbyrdes konflikter drengene imellem. I øvrigt at det er drengene, som kommer i konflikt med hinanden og ikke flere køn imellem. Dermed opstår

der et form for paradoks i undervisningen af eleverne, for på den ene side udtrykker læreren et ønske om at undervise med mangfoldighed for øje, mens han på den anden side er påvirket af sin egen forforståelse, og dermed vil denne få indvirkning på undervisningen ifølge tesen om perspektiv.

I undervisningen observerede vi en elev, der italesatte Vollsmose som årsagen til stigningen af kriminalitet i Odense.

Elev Q: "Volderen (Vollsmose) er grunden til, at der er mere vold i Odense end på Læsø". (jf. Bilag 3)

I forlængelse heraf svarer en anden elev, Elev B, at det er "Polakkernes skyld" (jf. Bilag 3). De to udtalelser fra Elev Q og Elev B fortæller om deres forforståelse og det perspektiv på verden, de er dannet af. I undervisningen vælger læreren at "lukke af for samtalen" ved kort og bestemt at svare, at det intet har med hinanden at gøre. I interviewet spørger vi efterfølgende læreren, hvilke tanker han gjorde sig om at imødekomme og "forstyrre" elevernes forforståelse i eksemplet.

Læreren forklarer:

"Der er nogle ting, hvor jeg som lærer mener at man skal bremse op og være meget præcis. Jeg er meget inkluderende og demokratisk og alt det her forskellige, men lige præcis på de punkter, hvor man rammer noget, hvor det faktisk kan skade eleven på sigt, det gør jeg simpelthen opmærksom på" (jf. Bilag 4).

I citatet gives der udtryk for, at grunden til at læreren slår ned på udtalelserne, er for at gøre eleven opmærksom på, at det ikke er alle ting, man kan tillade sig at sige i offentligheden, i hvert fald ikke uden at ens udtalelser kan få konsekvenser. Grunden til at gå ind i samtalen eller ikke at gøre det, bliver altså med den enkelte elevs opdragelse for øje. Og ikke for grundlæggende at udfordre en forforståelse af andre etniciteter. Læreren forklarer i interviewet, at det for ham er en balancegang, hvornår man i undervisningen skal "gribe" de muligheder der opstår, når elevernes forforståelse kommer til udtryk. Det er ikke muligt at stoppe op, hver gang elever giver udtryk for en fordom, og til det uddybes:

"Hvis det greb ind i en hel classes fordomme om noget, så kunne jeg sagtens finde på at være nysgerrig på det. Og bremse op og sige, det her er vi simpelthen nødt til lige at undersøge. Det er god undervisning, synes jeg. Men når der sidder sådan to drenge og altid giver Vollsmose skylden for alting - det kan jeg ikke bruge til noget" (jf. Bilag 4).

Dermed er der tidspunkter, hvor eleverne får lov til at bibeholde disse fordomme, fordi deres forforståelse ikke "forstyrres", men i andre undervisningssammenhænge giver læreren udtryk for, at han "forstyrrer" og undersøger fordomme med eleverne. Det er altid en vurderingssag, om der er mulighed for at stoppe op og tage en samtale om elevernes fordomme. Læreren må vælge til og fra ud fra, hvad der giver mening i den enkelte undervisningsgang. Når læreren siger, at den øgede kriminalitet intet har med Vollsmose at gøre, er det usikkert, hvorvidt dette "forstyrrer" elevens forforståelse. På den ene side bliver eleven opmærksom på, at det ikke var et rigtigt svar, men på den anden side, hvis forforståelsen skal ændres, kræver dette mere af eleven, end blot en forståelse af at svaret var forkert.

Eleverne italesætter ikke andre af de fem udvalgte repræsentationsformer end etnicitet, og læreren selv italesætter ingen af de fem repræsentationsformer eksplicit i den observerede undervisning.

I observationen og interviewet bliver vi opmærksomme på, at der er en række værdiladninger til de forskellige repræsentationsformer. Stereotypificering kommer i vores analyse f.eks. til udtryk, når der kun bliver omtalt mænd som kriminelle eller som deltagere i konflikter. Ligeledes ser man elevernes stereotypificering af etniciteten polak og mellemøstlig, når de udtaler, at den øgede kriminalitet er deres skyld.

3. Hvordan subjektivering kommer til udtryk i læremidlet og den observerede undervisning

Subjektivering og magt er vigtige faktorer at undersøge, når det handler om folkeskolen, lærerens virke og elevernes arbejde med indholdet. I skolen bliver eleven udsat for særlige former for viden og deltager i en konkret praksis, hvor det at påtage sig bestemte selvforhold sker. Når dette sker, foregår subjektiveringen af eleven. Det er i den kontekst relevant at undersøge læremidlet og undervisningen, da det er disse faktorer, der har betydning, for det handler om eleverne er givet, hvorfra de skal forstå dem selv og verden omkring dem. Hvis vi ser på læremidlet, er magten i de værdiladninger der tillægges de repræsentationer, der fremkommer. Altså har det betydning for elevernes handlerum, hvorvidt de møder forskellige køn, eller andre repræsentationsformer, i forskellige positioner i samfundet. Selvom magt ifølge Foucault ikke handler om hierarkisk opdeling, er det stadig relevant at undersøge om eksempelvis flere køn er repræsenteret i forskellige professioner, da dette vil have betydning, for den samfundsstruktur eleverne optager.

Hvis vi tager udgangspunkt i videoen om varetægtsfængsling fra kap. 1.20 i læremidlet, bliver eleverne her præsenteret for verden, i grove træk, således at: hvide midaldrende mænd er fængselsbetjente, kvinder står i køkkenet og unge mænd er kriminelle (Staugaard, u.d.). Hvis denne repræsentation kommer til udtryk tilstrækkeligt mange gange, kan det få den konsekvens at elevernes billede af hvad, der for hvem er muligt defineres heraf. I dette eksempel kan det betyde, at eleverne ikke ser det som en mulighed for kvinder at blive fængselsbetjente. På samme måde kan mangel på repræsentation af forskellige etniciteter også være med til at give udtryk for, hvilken position i verden man har og har mulighed for at indtage ud fra hvilke etniciteter, der repræsenteres og hvornår. Hvis de indsatte udelukkende havde været personer med anden etnisk herkomst end dansk, havde eleverne kunne få et indtryk af, at det kun er personer med andre etniciteter end dansk, der begår kriminalitet. Dette er dog ikke tilfældet i læremidlet.

Problemet med dette opstår, hvis eleverne gentagne gange møder disse billeder af verden, fordi at eleverne gentagne gange vil blive bekræftet i denne mulige positionering.

På samme måde er det relevant at undersøge hvilke positioner, der bliver stillet til rådighed for eleverne at bevæge sig i, i skolens arena. Samfundet og skolen er gensidigt afhængige og især den herskende diskurs i samfundet påvirker de mulige positioner for eleverne at indtage i skolen.

Eleverne var i den observerede undervisning opdelt i arbejdsgrupper af henholdsvis ti drenge og ti piger. Eleverne havde i den kontekst kun mulighed for at indtage positionerne "dreng" og "pige" ud fra den traditionelle biologiske opdeling af de to køn. Selvom at denne positioneringsmulighed, eller mangel på samme, hverken er bevidst konstrueret af læreren eller eleverne, foregår der en subjektivering, da det ikke var muligt for eleverne at indtage andre "kønspositioner". Denne subjektivering bliver en udfordring for skolen, da det kan have den konsekvens, at nogle elever kan føle at de ikke "passer ind" i de to positioner stillet til rådighed, og dermed vil føle en afvigelse fra normen. Denne følelse af afvigelse kan få personlige konsekvenser for eleven, som kan komme til udtryk i den mentale sundhed i samfundet. Der findes ikke en kausalitet mellem subjektivering og statistikker om børn og unges mentale helbred, men en korrelation mellem statistikkerne og øget fokus på de positioner der stilles til rådighed, kan være interessant at undersøge i denne sammenhæng. Ud over den personlige konsekvens for den enkelte elev betyder opdelingen også at det fastholdes fra lærerens side, at der er forskel på kønnene. Når der uden anden årsag opdeles i grupperne drenge og piger, vil normen af, hvem der hører til i disse grupperinger

opretholdes. Der er stor magt bagved denne opdeling, da det har betydning for subjektivering af eleverne.

4. Læremidlets undervisningspotentiale

4.1 Legitimitetsvurdering af læremidlet *Kriminalitet*

Analysepunkterne i kategorien legitimation fra læremiddeltjek.dk handler om, hvorvidt læremidlets indhold stemmer overens med Folkeskoleloven, Fælles Forenklede Mål, samt er opdateret i forhold til ny viden. Det er relevant at foretage læremiddelanalyser, når man som lærer skal udvælge sine læremidler til brug i undervisningen for at kunne karakterisere, vurdere, vælge, anvende og kritisk diskutere læremidler.

Læremidlet *Kriminalitet* er som tidligere nævnt fra fagportalen Alinea. På deres hjemmeside skriver de, at de er Danmarks førende undervisningsforlag, og at de: *“sammen med de allerdygtigste forskere og praktikere udvikler læremidler, der bidrager aktivt til elevernes faglige udvikling fra første til niende klasse”* (Alinea, u.d.).

Det interessante her er, at elevernes faglige udvikling er i fokus. På den ene side er det klart, at der i en fagportal er overvejende fokus på det faglige, men det er stadig et vigtigt opmærksomhedspunkt for læreren, da der intet italesættes om elevernes dannelse i læremidlet eller på portalens hjemmeside.

I Folkeskolelovens paragraf 1, stk. 3 er der beskrevet værdier, som eleverne skal tilegne sig i løbet af deres skoletid: *“Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestilling og demokrati”* (Børne- og Undervisningsministeriet, 2021) Disse værdier ligger i dannelsesformålet, som vi nævnte tidligere. Hvilket der ikke nævnes som et fokuspunkt for Alinea, dog kan man alligevel sige at læremidlet *Kriminalitet* på punkterne rettigheder, deltagelse og medansvar stemmer overens med folkeskoleloven. I læremidlet skal eleverne arbejde med rettigheder i forbindelse med magtens tredeling, og man kan derfor sige, at eleverne derigennem arbejder med, hvordan man deltager i et samfund.

Det andet analysepunkt, hvorvidt læremidlet stemmer overens med Fælles Forenklede Mål kommer til udtryk ved, at der er beskrevet mål for forløbet i elevhøjde. På første side i *Kriminalitet* står der:

“Når du er færdig med forløbet: 1. kan du læse og forstå noget af indholdet i den danske straffelov. 2. kan du diskutere forskellen i straffe for forskellige forbrydelser. 3. kan du forklare, hvad der kan have betydning for, om man bliver kriminel eller ej” (Staugaard, u.d.). I Fælles Forenklede Mål, lægger de ovenstående mål sig til kompetenceområderne *Politik og Sociale og kulturelle forhold* med færdigheds- og vidensområderne: *Det politiske system, retsstat og rettigheder* samt *Socialisering*. Inden for færdigheds- og vidensområdet *Det politiske system, retsstat og rettigheder*, kan der yderligere findes legitimitet i de vejledende mål: *“Eleven kan diskutere sammenhænge mellem demokrati og retsstat”* samt *“Eleven har viden om demokrati og retsstat f.eks. grundloven.”* (Børne- og undervisningsministeriet, 2019). Ud fra ovenstående kan der konkluderes, at læremidlet har et legitimt indhold ud fra målene i Fælles Forenklede Mål, men om eleverne opnår disse mål, er afhængigt af, hvordan læremidlet bliver anvendt i praksis. I forhold til folkeskolens formålsparagraf 1 stk. 3 er der ikke eksplicit noget i læremidlet, der fortæller om ligestilling og mangfoldighed inddrages i undervisningen. Vi kan derfor ikke konkludere at læremidlet er legitimt i forhold til at leve op til ansvaret om at vise flere forskellige perspektiver på verden for eleverne eller om at bryde med stereotyper i deres materialer.

4.2 Kriterier for undervisning i samfundsfag

Det sidste analysepunkt i legitimitet fra lærermideltjek.dk er aktuel viden, og handler om, i hvor høj grad og hvordan læremidlet inddrager aktuel viden i undervisningsforløbet. Denne ”aktuel viden” er også et af Torben Spanget Christensens punkter i modellen om vidensområder for samfundsfag. Ved at undersøge om læremidlet lever op til ”aktuel viden” og de tre andre kriterier, elevens livsverden, demokratisk værdigrundlag og samfundsvidenskabelige discipliner kan vi blive opmærksom på, om et undervisningsforløb har mangler.

Det første punkt i modellen, aktuel viden, bliver inddraget i læremidlet, da eleverne altid vil kunne finde de nyeste tal for den specifikke kriminalitet der undersøges.

Der er inddraget en del statistik i læremidlet fra 2018 og frem til i dag 2022. Derudover skal eleverne også selv gå på jagt i Danmarks Statistik, i kap. 1.11 – 1.14, for at finde relevant information om emnerne *“specifik kriminalitet”*, *“undersøge en kommune”* og *“færre røverier - hvorfor?”* (Staugaard, u.d.). Statistikken findes på hjemmesiden dst.dk, som er en statslig institution under indenrigs- og boligministeriet, der opdateres jævnligt. Det betyder, at denne øvelse i læremidlet altid vil være opdateret i forhold til aktuel viden.

Læremidlet indeholder dog flest eksemplariske øvelser, således at spørgsmålene i elevaktiviteterne i højere grad er eksemplariske end decideret aktuelle. Brugen af eksemplariske øvelser betyder, at de fleste af spørgsmålene og øvelserne er tidsløse, og derfor savnes aktualiteten ikke her. Der kan jvf. Torben Spanget Christensens model for vidensområder i samfundsfag, stilles spørgsmålstegn ved, om der er tilstrækkelig aktuel viden i læremidlet, da den aktuelle viden kun er til stede i forbindelse med statistikkerne. Det er et vigtigt opmærksomhedspunkt for læreren, så der sikres, at der bruges aktuel viden i de aktiviteter, der inddrages ud over læremidlet. Den aktuelle viden skal fordre elevernes motivation, så de oplever indholdet som noget genkendeligt, men også for at sikre at læremidlets indhold og arbejdsmetoder er relevante i forhold til ny viden og diskursen i samfundet, om f.eks. køn, #Metoo og seksuel orientering. På den måde lever læremidlet og den observerede undervisning ikke op til ideen om aktuel viden, da opgaverne typisk er bundet op på "traditionelle" kriminelle handlinger som f.eks. tyveri, drab og indbrud, som forekommer uden inddragelse af igangværende sager.

Punkt to i modellen for vidensområder handler om elevens livsverden. Her kan man argumentere for, at man allerede med emnet kriminalitet støder ind i elevernes livsverden. Det er i hvert fald et emne, som alle har en holdning til, og eleverne kender til handlinger, der kan være kriminelle. Samtidig viser statistikker, som også forekommer i læremidlet, at det er personer i elevernes aldersgruppe, der er blandt de mest kriminelle. Det kan være eleverne kender nogen eller måske selv har begået en kriminel handling.

Det demokratiske værdigrundlag er tredje kriterie der skal være opfyldt, og det er en del til stede i læremidlet. Her bliver eleverne blandt andet introduceret til magtens tredeling, der beskriver hvordan man i Danmark sikre, at magten er fordelt på flere forskellige instanser, der skal sikre borgeren. Eleverne skal også arbejde med borgernes rettigheder i forbindelse med varetægtsfængsling. Som arbejdsmetoder er der også en række demokratiske værdier, der bliver brugt. For eksempel skal eleverne i kap. 1.21 *For og imod varetægtsfængsling* vurdere to forskellige synspunkter i en debat (Staugaard, u.d.). På den måde rammer den godt ind i Hal Kochs tankegang om at demokrati er samtale.

Det sidste kriterium, samfundsfaglige discipliner, tager i dette læremiddel udgangspunkt i retspolitik.

God samfundsfagsundervisning kræver ikke at alle fire kriterier bliver opfyldt, og derfor kan der godt argumenteres for, at denne undervisningssekvens er god samfundsfagsundervisning. Til gengæld er det i lyset af vores problemformulering

afgørende, at den aktuelle viden inddrages i mere udbredt grad, således at nye udviklinger i samfundsstrukturen inddrages.

5. Hvordan interpellation foregår i skolen, og hvorfor skolen er den mest afgørende del af Ideological State Apparatus i Danmark

Vi har i vores redegørelse for begrebet ISA forklaret, at skolen er en vigtig del af dette apparat. Især i Danmark spiller skolen en stor rolle i at danne og uddanne befolkningen, da børn går i skole, fra de er cirka seks til seksten år gamle. Det er ti år, hvor man er meget modtagelig for den påvirkning ens omgivelser har på en selv. Man lærer sig selv og samfundet bedre at kende. Dette giver automatisk skolen en stor andel i, hvad det bliver for nogle børn, der kommer ud "på den anden side" af skolesystemet. Populært sagt, er skolen et spejl af det samfund vi lever i, og dermed også der, hvor en stor del af interpellationen sker. Når vi analyserer, vores empiri ud fra interpellationsbegrebet, undersøger vi de bagvedliggende årsager til, hvorfor der siges eller handles som der gør, altså hvordan og hvorfor normer og stereotyper fastholdes.

Skolen sætter ramme for normer og regler, som eleverne selv tænker, at de kan bevæge sig ind og ud af. For eksempel, når Elev Q i undervisningen siger at "*Volderen (Vollsmose) er skyld i kriminalitet*" (jf. bilag 3), som en sjov kommentar, der skal få de andre elever til at grine. Her vil Althusser mene, at det ikke er eleven selv, der har fundet på, at dette vil være en sjov udtalelse, men rammerne i skolen og tidligere erfaringer fra skolen, vil være skyld i, at eleven udtaler dette.

Et andet eksempel er, når eleverne i klassen deles i drenge- og pige grupper ud fra den biologiske opdeling af køn. Denne kønsforståelse er godt nok til debat i dagens Danmark, men stadig et udtryk for interpellation. Med lærerens opdeling af klassen giver han udtryk for, at køn opdeles i to, dreng og pige, og det er denne tanke om kønsopfattelsen, der er "avlet" og ikke hans egen idé. Som det ses ud fra disse to eksempler, så er interpellation svært at indsamle empiri på, da det i sin reneste forstand handler om, hvordan mennesket "usynligt" bliver påvirket til at tage beslutninger og forstå verden, og skal forstås som en række erfaringer, der gøres tidligt i livet. Det vil sige, at når vi møder eleverne i 8.klasse er de allerede interPELLERET og det er læreren selvfølgelig også, som Althusser skriver "Always-already interpellated" (Lee, 2015).

For at opnå en dybere forståelse for skolen som en del af ISA, er det relevant også at undersøge skolen som den politiske kampplads, den også er. Partierne i folketinget har forskellige ønsker og værdier, som de gerne vil have at samfundet og dermed også

folkeskolen skal være præget af. Som Jerome Bruner skriver i *Tesen om perspektiv*, så er det ikke et problem i sig selv, at skolen er "politiseret", problemet opstår først, når vi ikke erkender eller er bevidste om dette (Bruner, 2012). At skolen er "politiseret", er afgørende, mest fordi det ofte ikke er eksplicit, at den er det. Det er en vigtig faktor for at forstå, hvad der er på spil på den politiske scene og at dette kan have betydning for, hvad eleverne lærer i skolen. Et tydeligt eksempel på dette er debatten om, hvorvidt det skal være muligt at blive fritaget for kristendomskundskab og i det hele taget, hvordan kristendomskundskab skal vægtes som fag i forhold til andre religioner og de mere filosofisk-eksistentielle spørgsmål, som faget også rummer. Ovenstående er et eksempel på, at politiske beslutninger har direkte påvirkning på indholdet, der læres i folkeskolen, men der foregår også en del beslutninger, som ikke er lige så eksplicite, som hverken lærere, ledere, forældre eller elever nødvendigvis er opmærksomme på. Skolen er en del af en kultur, som bygger på traditioner og værdier, og den store metodefrihed vil også betyde, at du sjældent vil møde to ens skoler. Dog vil langt de fleste skoler alligevel have mange af de samme holdninger og værdier, som vil være tydeligere at få øje på, for det øje, der ikke selv er en del af samfundet. Det er derfor også en fejlkilde at analysere på interpellation og ISA i sit eget samfund, da Althusser vil mene, at du selv er interPELLERET, og derfor vil have svært ved at se, hvilke ideer og forståelser der "avles", da du allerede selv vil have "avlet" disse som meddeltager af samfundet. Det handler derfor for os, om at forsøge at stille spørgsmål til de procedurer vi ikke har stillet spørgsmålstejn ved før. For eksempel, hvis vi spørger os selv, hvorfor er det disse bøger, vi har stående til udlån på skolens bibliotek? Eller hvorfor er en bestemt adfærd tolereret i skolen, mens en anden adfærd ikke er? Hvorfor får nogle grupper af børn lov til ting, som andre grupper af børn ikke gør, f.eks. når drenge får lov til at gå ud og spille fodbold mens piger får lov til at sidde inde og tegne?

Det er eksempler som disse, hvor der sjældent er tænkt over, hvorfor det foregår på den måde, det gør. Ofte i en sådan grad, hvor det som observatør kan være tæt på umuligt at kortlægge de bagvedliggende grunde for disse valg. Her vil Althusser mene, at alle de "beslutninger" eleverne tager, som f.eks. vores tidligere eksempel om pigerne, der ønskede at sidde opdelt i piger og drenge for at styrke "pige-fællesskabet", må anses som et udtryk for interpellation, da pigerne tror, at dette er deres eget ønske, men at det i virkeligheden bunder i, at samfundet har interPELLERET pigerne, til at mene at et stærkt "pige-fællesskab" er ønskværdigt.

At anskue skolen som en vigtig del af, hvor interpellationen foregår, er kun blevet mere aktuelt, siden Althusser skrev sin teori om interpellation. Efter skolereformen i 2014, hvor det blev besluttet, at eleverne skal være i skolen 30-35 timer om ugen, er tiden i skolen kun blevet mere betydningsfuld for børnenes opdragelse. For selvom ansvaret for opdragelsen af børnene i høj grad anses for at være hjemme hos forældrene, har skolen stadig fået en betydeligt større rolle for at danne eleverne til hele mennesker. Reformen var et politisk tiltag med ønske om at øge trivslen i skolen og at mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater (Skole og forældre, 2017).

Folkeskolen er den mest afgørende ISA-institution i Danmark, da det er det sted, hvor allerflest mennesker samles, og er derfor også statens bedste "budbringer". Det er en afgørende institution for sammenhængskraften i demokratiet, men er samtidig også det sted, hvor det er vigtigst at skabe rum for undren og nysgerrighed. Det må i en pædagogisk praksis være ønskværdigt, set fra Althusser's perspektiv, når undervisningen fordrer eleverne til at stille spørgsmålstegn ved, hvorfor vi tænker, handler og reagerer på de måder vi gør. Paradokset vil dog opstå, da vi vil stille spørgsmål, men ikke vil komme til at stille spørgsmål til de ting, der ikke undrer os, da vi i forvejen har accepteret disse som en naturlig del af vores liv.

Diskussionsafsnit

I dette afsnit vil vi diskutere de resultater, vi har fundet gennem vores analyse. Diskussionen er et forsøg på at blive klogere på de undersøgte analysepunkter, samt at få flere forskellige perspektiver belyst på opgavens mange store spørgsmål. Vi forsøger også at kortlægge, hvem der bærer ansvaret for, at undervisningen kan foregå med mangfoldighed og ligeværd for øje. Vi ønsker at diskutere problemformuleringen ud fra, hvilke muligheder læreren er givet fra samfundet, samt hvordan elevernes og lærerens perspektiv kan spille sammen med den udvikling, der foregår i samfundet lige nu. Når vi i dette afsnit diskuterer, følger vi, i videst mulige omfang, den samme røde tråd som i analysen. Vi starter derfor med tesen om perspektiv.

Tesen om perspektiv kommer til udtryk i vores analyse, når læreren definerer sin kønsforståelse og hvilke normer, der ligger inden for denne kønsforståelse. Det får os til at sætte spørgsmålstegn ved, om læreren er opmærksom på, at denne kønsopfattelse nødvendigvis ikke er gældende for eleverne i klassen. For hvordan har læreren de piger for

øje, der ikke bedst kan lide at sidde stille og fordybe sig, men i stedet også gerne vil være udenfor og bevæge sig? For drenge der gerne vil sidde stille? Eller for elever, der ikke defineres i de to binære kønsopfattelser? Omvendt er det et vilkår for al undervisning, at det vil foregå ud fra et bestemt perspektiv. Det er almen menneskeligt og i sig selv heller ikke et problem. I vores interview med læreren blev vi opmærksomme på, at det ikke altid er alle elever, der er begejstret for udviklingen og den ændring af samfundsstrukturen, der danner nye perspektiver i skolen.

I interviewet af læreren spurgte vi om, "hvilke overvejelser gør du dig, om hvem der repræsenteres i undervisningen? Hvordan er repræsentationen af køn og seksualitet f.eks. tænkt ind i de aktiviteter, som du selv tilføjer til læremidlet?"

Til spørgsmålet svarede læreren, at det ikke som sådan var tænkt ind i forløbet om kriminalitet, men at han derimod havde fokus på det i andre dele af sin kulturfagsundervisning.

"Jeg synes det er vigtigt i forhold til, hvis man f.eks. havde noget med kirkelige vielser, hvis vi nu snakker homoseksualitet – det synes jeg det er sindssygt vigtigt. Alt hvad der kommer frem i medierne, omkring sådan noget, hvor vi kan debattere om skolen nu, f.eks. skal have toiletter til hanner og sådan nogle ting. Det synes jeg er fedt" (jf. Bilag 4).

Her kommer lærerens perspektiv til udtryk ved, at han synes det personligt både er fedt og vigtigt at debattere udviklingen i forståelse af seksualitet. Dette hænger godt sammen med, at læreren i sin profession er en form for budbringer af "samfundets perspektiv" og lægger derfor godt i tråd med samfundets udvikling. Til gengæld gav læreren i interviewet også indblik i, at det ikke altid er det samme eleverne ønsker, som samfundets ønsker:

"Jeg har blandt andet en elev, der så en plakat oppe i kantinen, en dag, hvor der netop var et eller andet debatmøde omkring ikke at have defineret deres eget køn endnu, og den pige der, blev sådan meget: Det kunne hun simpelthen ikke forstå, hun var lige ved at rive den plakat i stykker, om at de skulle mødes oppe i vores kantine en aften og holde det der møde" (jf. Bilag 4).

Her fremgår det, at man som lærer også kan møde modstand fra eleverne, f.eks. når sådanne debatmøder arrangeres. Til dette påtaler læreren, at han her vil inddrage denne elevs fordom i sin undervisning. Det er en interessant opdagelse at både samfundets, lærerens og elevens perspektiv skal forenes i folkeskolen, og her må læreren fungere som mægler mellem de tre perspektiver.

Det er også interessant at spørge sig selv om mangfoldighed og ligeværd kan opnås, når det i en grad altid vil være majoriteten, der er styrende for samfundets normer. Men omvendt, er

det måske fair, hvis majoritetens perspektiv er det gældende, hvis flest mennesker er enige i dette? Dermed er der også et etisk spørgsmål i denne debat, er man optaget af nytteetikken, hvor man ønsker mest muligt lykke for alle? Eller af pligtetikken, hvor man er optaget af individuelle rettigheder? I hvert fald skal balancen findes mellem at have mulighed for at spejle sig i og forstå verden, uden at denne er lukket for udvikling og med fastlåste forståelser af køn, seksualitet, trosretninger, alder og etnicitet.

I den observerede undervisning og brugen af læremidlet, forsøges der at undervise med mangfoldighed, ligeværd, åndsfrihed og demokrati for øje og dette lykkedes til dels også ud fra vores analysepunkter.

Når det kommer til værdiladningen i de forskellige repræsentationer, er det interessant at diskutere, hvordan det er muligt at finde balance i undervisningen mellem, fokus på årsagerne bag fakta og præsentation af fakta alene. Over for vores forståelse af fakta må være vores skabte narrativer. Det er for eksempel interessant at se på, når læreren i interviewet siger, at fordi statistikker viser at flere mænd er kriminelle end kvinder, vil dette også skinne igennem i repræsentationerne i læremidlet.

“Når det er kriminalitet det handler om, så er mænd jo bare mere kriminelle end kvinder generelt, det viser alle statistikker, så vil det også være mænd der bliver repræsenteret i læremidlet” (Jf. Bilag 4).

For hvorfor er mænd mere kriminelle end kvinder? Og vil mænd blive ved med at være mere kriminelle end kvinder, fordi det er sådan de fortsat repræsenteres og at der derfor bliver skabt et narrativ om, at mænd er mere kriminelle end kvinder? Eller er mænd af biologiske årsager og derfor faktisk mere tilbøjelige til at begå kriminalitet?

Set ud fra vores empiriindsamling og i lyset af vores teoretiske afsæt, er det gennemgående at værdierne tillagt repræsentationsformerne og altså, hvordan vi benævner og fremstiller mennesker, har betydning for, hvordan vi forstår verden, os selv og hinanden. Derfor vil benævnelserne og værdierne også være med til at skabe vores selvforståelse og tale ind i et narrativ eller en norm, der allerede eksisterer. Det er svært at skelne mellem, om det er dine egne ideer og lyster til at handle og agere som du gør, eller om de kommer et sted fra, som vil opretholdes, fordi det fortsat vil tillægges de samme værdier.

Tidligere i år, 2022, udgav kunstneren Tobias Rahim sangen “Når Mænd Græder”, som sætter opmærksomhed på, at dét at græde er tillagt forskellige værdier, om du er mand eller kvinde. Han synger blandt andet at *“maskuline tårer har vi lært at gemme væk, lige siden skolegården, de kalder bare på endnu flere tæsk. Ta’ dig nu sammen, mand dig selv op”*

(Rahim, 2022). Hele sangen kredser om, at dét at græde er modstridende med maskulinitet samtidig med at når mænd græder er det på en anden måde end når kvinder græder. Vi befinder os i et samfund hvor det, ifølge Tobias Rahim, ikke anses som værende lige så acceptabelt at græde for mænd som for kvinder. Udtrykket at “mande sig op” siger også noget om, at man som mand ikke kan være “svag” eller græde, og samtidig at de modsatte værdier så tillægges det feminine. I sangen er fokuset på at mænd også kan have brug for at græde og være “svage”.

I samme stil kan man også købe trøjer, hvor der står “Woman Up” som trækker i samme retning men bare med omvendt fortegn.

Fokuset på at mænd, kvinder og alt derimellem, skal tillægges mere ens værdier og dermed forskelligt fra, hvordan vi har gjort indtil nu, er altså højaktuelt i dagens samfund.

Til denne diskussion er det vigtigt at nævne, at det ikke er målet at læremidler eller undervisningen skal eksistere uden værdier tillagt repræsentationsformer. Eleverne skal have mulighed for, at spejle sig selv i andre og få indblik i verden, både den de kender og den de endnu ikke kender. Med dette for øje vil det derfor også være tæt på umuligt at benævne repræsentationsformer uden nogen form for tillagt værdi, men det vil også være vores påstand, at der er brug for disse værdiladninger. Spørgsmålet er blot, hvordan kan vi værdilade mere neutralt, når vi har med køn, seksualitet, etnicitet, alder og trosretninger at gøre. Det spørgsmål er i sig selv modstridende, da det at værdilade aldrig kan være helt neutralt. Målet for folkeskolen må være, at vi som lærere og læremiddelsforfattere er opmærksomme på denne værdiladning, således at vi kan imødekomme værdiladningen med nysgerrighed og forandring, så det fordrer mangfoldighed og ligeværd.

I forlængelse af dette diskussionspunkt, er det relevant at diskutere kriterierne for god samfundsfagsundervisning og legitimiteten af læremidlet. Det er lærerens ansvar at kriterierne for god samfundsfagsundervisning er opfyldt. Til gengæld er det ikke lærerens ansvar alene, da der eksempelvis kan være begrænsninger fra kommunens side om, hvilke læremiddelsportaler, der er til rådighed for skolen og for læreren. Dette kommer til udtryk når kommuner køber ind på en enkelt portal for skoleåret, hvilket betyder at den læremiddelsportal, der er købt, vil bære et stort ansvar for, hvad der læres. Selvom læreren frit kan redidaktisere læremidlet og bruge andre aktiviteter til undervisningen, bør der stadig sættes fokus på, at skolen er afhængig af læremidlets kvalitet, også når det kommer til, hvordan og hvem der repræsenteres i læremidlet, og om der undervises ud fra stereotype

forestillinger. Under alle omstændigheder bør dette ekspliciteres, så ansvaret ikke “falder mellem to stole”. Vi er opmærksomme på, at uanset om ansvaret kan og skal placeres, så vil det stadig betyde, at nogen, vil komme til at værdilade og udvælge repræsentationer.

I vores interview forklarer læreren, at han ikke forholder sig særlig kritisk til udvælgelsen af læremidler, men samtidig er han helt sikker på, at han vil fravælge et, såfremt det ikke var godt:

“Det er det der med, at man kan provokere deres hjerner til selv at tage stilling til nogle ting.

Så nej, jeg forholder mig ikke videre kritisk til undervisningsportalen. Men jeg ville ikke inddrage den, hvis den ikke var god. Så et eller andet sted, forholder man sig selvfølgelig til den” (jf. Bilag 4).

Når ansvaret, som nu, primært bliver placeret hos læreren, er det vigtigt, at der er tydeligere vurderingskriterier for, om et læremiddel er godt i forhold til bred og balanceret værdiladning, så vi undgår stereotypificering. For som læreren i interviewet siger, så har han sine egne, rimelig implicite, kriterier for, om et læremiddel ikke er godt, set i lyset af om flere etniciteter repræsenteres eller om en uretfærdig uligevægt er til stede. Men denne vurdering er ud fra lærerens egne kriterier. Med vores teori for øje, vil det være svært for læreren at kunne vurdere læremidlet, uden at hans eget perspektiv og dét at han er interPELLERET, vil komme til udtryk. Det kan altså være svært for læreren at få øje på disse værdiladninger eller stereotyper, og se dem som værende “problematiske”.

Når det kommer til spørgsmålet om interpellation og skolen som ISA-institution, er vi optaget af det modsætningsforhold, der handler om, at interpellation på den ene side er med til at skabe og opretholde en form for samfundsstruktur, som mennesket har brug for. Men på den anden side betyder denne opretholdelse også, at der bliver en struktur at skulle bryde med. Dette påvirker kulturen således, at der vil være en “normalitet” og en “afvigelse”. Til gengæld vil dét, at man ikke har en fælles fortælling eller et fælles rammesæt, kunne få konsekvenser for elevernes muligheder for, at forstå den kultur de kommer af, samt at deres identitetsskabelse besværliggøres. Folkeskolen skal forberede eleverne til verden og lære dem at begå sig i den, hvilket ikke er muligt uden et fælles udgangspunkt. Det er som tidligere nævnt ikke muligt for skolen at være “kulturelt fritstående”, men det er heller ikke sikkert, at dette er ønskværdigt. Problemet opstår ved at køn, etniciteter, seksualiteter, trosretninger og alder bliver fastholdt ud fra bestemte værdier og placeres i kategorier, som betyder at uhensigtsmæssige normer og stereotyper opretholdes.

På dette grundlag er det svært for skolen at undervise med udgangspunkt i ligeværd. Når repræsentationsformerne tillægges forskellige værdier, betyder det, at man som elev, der

ikke passer ind i de normer og værdier, der bliver præsenteret, kan føle, at man er utilstrækkelig, og at man ikke slår til. Hvis man eksempelvis som dreng, i det tidligere nævnte eksempel fra vores skolebesøg, ikke har behov for at komme ud og "rende uroen af sig" men nemmere falder til ro ved at sidde og fordybe sig, kan eleven opleve at mangle tilhørsforhold. Det samme gør sig gældende modsat. Samtidig vil det kunne indskrænke elevernes udviklingsmuligheder i forbindelse med større accept, mangfoldighed og ligeværd om sine medmennesker.

I artiklen "Ikke drenge og piger - men børn!" fra folkeskolen.dk skriver Henrik Marstal og Birgitte Kehler Holst at kønsroller og kønsnormer er livsbegrænsende.

"Kønsroller og kønsnormer bliver derfor ofte livsbegrænsende, fordi de indsnævrer børnenes råderum og skaber unødige barrierer for især de børn, som falder udenfor normen" (Holst & Marstal, 2017).

Som tidligere nævnt, er der mange bevægelser, der i disse år arbejder for mere mangfoldighed og ligeværd i samfundet. De normer der eksisterer om køn, etniciteter og seksualiteter ønskes udvasket og forandret. Det er en længere proces, når samfundsstrukturen skal ændres og det er derfor utænkeligt at mangfoldighed og ligeværd er til stede i skolen i dag, ud fra de nye opfattelser om, hvordan mangfoldighed og ligeværd vurderes.

Det er derfor heller ikke utænkeligt at tro, at der i fremtidens skole vil være større fokus på at undervise ud fra mere mangfoldighed og ligeværd. Udviklingen i forståelsen og opgøret med stereotyperne skal først optages som grundlæggende forståelse for skolernes ledere og medarbejder, før eleverne vil blive interPELLeret til denne opfattelse. Dog kan vi allerede nu se eksempler på skoler og institutioner som arbejder aktivt for at skabe mere mangfoldig og ligeværdig undervisning. På Langelands Efterskole arbejder man f.eks. med at udviske kønsidentiteter. Derfor har eleverne blandt andet mulighed for at bo på kønsneutrale værelser, og ved skoleårets start bliver eleverne spurgt om, hvilket pronomen de vil tiltales med (Aaberg, 2021).

I Danmark har den øgede opmærksomhed, jvf. DR's rundspørge til 176 folkeskoler vist at 41 ud af 176 skoler oplever, at diskussioner om kønsidentitet er begyndt at fylde mere i skolen i løbet af det seneste år (2021). Derudover har seks skoler gået væk fra at kønsopdele elever, ni skoler har diskuteret, hvordan man taler uden at bruge kønnede ord, seks skoler har ændret deres faciliteter og seks skoler har haft lærere på kursus (Palleesen, Olsgaard, & Bannor-Kristensen, 2019).

Hvis der ønskes en ændring om eksempelvis køn- og seksualitetsnormer i samfundet, er dette nødt til at ændres på alle parametre i samfundet. Ifølge Althusser's teori vil det derfor være det rigtige at sætte handling bag sine ord, da opmærksomheden alene ikke vil kunne ændre på menneskers forståelse af verden. Individene skal møde disse ændringer mange gange og hele tiden i deres hverdagsliv altså gennem ISA. Det er derfor også her, at det bliver vigtigt at skolen som institution ændrer på den måde der bruges og værdisættes repræsentationsformer. Før at denne nye udvikling kan "optages" som det almengyldige/interpellerede, skal eleverne møde det på sådan en måde, at de opfatter "de nye stereotyper" som deres egen forståelse af mennesker.

Det er på godt og ondt, at skolen er den vigtigste del af Ideological State Apparatus, for på den ene side sikrer samfundet gennem folkeskolen at oplyse, danne og uddanne befolkningen, som er altafgørende for opretholdelsen af demokratiet og også for et lands sammenhængskraft. På den anden side efterlader det store ansvar, skolen har, også stor magt. Det er denne magt til at benævne og værdilade både mennesker samt deres adfærd og handlinger, der udgør subjektivering af eleven.

Det er vigtigt for os at nævne at selvom etnicitet, trosretning og alder ikke er lige så omfattende behandlet i projektet som køn og seksualitet er, er det stadig vigtige repræsentationsformer at undersøge og være opmærksomme på. Vores vægtning i fokus på køn og seksualitet er udelukkende foretaget på baggrund af de muligheder vores indsamlede empiri gav.

I vores analyseafsnit om subjektivering og magt fandt vi ud af, at læremidlet er påvirket af normer og værdier i samfundet. Men hvad sker der, når vi bevæger os ind i et samfund, hvor der er skiftende diskurser og kampen om den herskende diskurs tvinger os til at tage stilling til samfundsstrukturen? Som nævnt i indledningen bliver der i disse år gjort opgør med en lang række normer og forståelser. Eksempelvis er ligestillingsdebatten et emne, hvor der lige nu foregår kampe om den herskende diskurs. Debatten kan til tider føre til yderligere afstand kønnene imellem, da der opstår en positioneringskamp på baggrund af den nye herskende samfundsdiskurs.

Når samfundsstrukturen ændres, sker det ofte på baggrund af et folkeligt ønske, men dette betyder også, at de personer der indgår i samfundet, og er blevet til subjekter gennem dette samfund, skal være villige til at ændre det.

Handletiltag

Det er vores intention med dette afsnit at komme med nogle konkrete handletiltag til den lærerfaglige praksis.

Det første handletiltag er at gøre skolen til et mere mangfoldigt og ligeværdigt sted. Hvor det først og fremmest handler om at udbrede viden om, hvordan normer og værdier reproduceres implicit i undervisningen, altså en bevidstliggørelse af, at interpellation foregår. Derudover skal skolens personale gøres bevidste om, at mangfoldighed og ligeværd er flydende begreber, der ændrer sig i forhold til samfundets udvikling. Måden dette kunne gøres på, er gennem oplæg/kurser for skolerne.

Et andet handletiltag er at inddrage en analyse af stereotypificering i læremidler, når der udvælges læremiddelsportaler. Der vil altid være stereotype fremstillinger i det som man møder, men det handler om, at man gennem analysen af læremidlet vil kunne blive bevidst om dem, og på den baggrund kunne vurdere, hvordan man kan arbejde med det. Et handletiltag til læremiddelforfatterne kunne på samme måde være, at undersøge deres egne læremidler for værdier tillagt repræsentationsformerne som vi har gjort det her i opgaven.

Et tredje handletiltag kunne være at udarbejde en ny pjece, ligesom pjecen ”Er du opmærksom på køn i skolen?” fra Danmarks Lærerforening. I den nye pjece kunne de andre repræsentationsformer med fordel indgå samt en uddybelse af, at opgøret med disse værdier og stereotyper er nødvendigt, ikke kun for elevernes tilhørsmuligheder og adfærdsmuligheder men også for at kunne opnå folkeskolens formål i forhold til dannelse til ligeværd og mangfoldighed.

Vores fjerde og sidste handletiltag er, at man som lærer bør være opmærksom på at skabe et klasserum, hvor der ingen tabuer er. Der skal være fokus på, at man skal kunne sætte spørgsmålstejn og tale om alt. En udvidelse af morgensamling, læsebånd eller fagundervisningen til også at rumme filosofiske spørgsmål, hvor eleverne får mulighed for at undre sig, vil kunne imødekomme en del af udfordringerne. Til dette er det klart, at abstraktionsniveauet ikke kan forventes at være lige så højt hos eleverne, som det er i denne opgave, men når eleverne lærer at verden er kompleks og ikke ”indoktrineres” med stereotyper, vil deres forståelse for ligeværd og mangfoldighed øges.

Konklusion

I dette afsnit ønsker vi at optegne de vigtigste pointer fundet i vores undersøgelse af problemformuleringen. Denne opgave havde til formål at undersøge et læremiddel i samfundsfag, med brug og inddragelse af mangfoldighed og ligeværd i undervisningen. Dernæst søgte vi at undersøge lærerens syn på, at der i undervisningen undervises ud fra et bestemt perspektiv, samt hvordan man med dette for øje vil kunne undervise eleverne, så man sikrer, at de tilegner sig folkeskolens dannelsesformål. Vi har påstået at mangfoldighedsbegrebet findes i dannelsesformål, når der tales om åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Dette projekt har været et eksemplarisk bud på, hvordan en undersøgelse af ovennævnte kunne se ud. Graden af kompleksiteten i opgavens teorier og særligt manglen på mulighed for mere indsamlet empiri har gjort, at vi ikke kan give et repræsentativt bud på, om mangfoldighed og ligeværd kommer til udtryk i den danske folkeskole samlet set. Vi har dog alligevel forsøgt at komme med et bud. Til spørgsmålet om *hvordan ligeværd og mangfoldighed kommer til udtryk i læremidler anvendt i samfundsfagsundervisningen i folkeskolen, og hvordan dette hænger sammen med folkeskolens dannelsesformål*, fandt vi at elevernes selvopfattelse og forståelse af verden i høj grad er påvirket af, hvad de præsenteres for i skolen. Dette handler både om, hvad eleverne læser, ser og oplever gennem læremidlerne og de andre undervisningsaktiviteter. Skolen er med til at subjektivere eleverne og give dem forestillinger om, hvordan deres identitet skal være, samt hvad de har mulighed for at blive til. Altså hvordan eleverne kan positionere sig i samfundet ud fra de værdier deres individ tillægges. Skolen og læremidlet har derfor stor magt over eleverne, da elevernes forståelse af det samfund de lever i skabes ud fra de værdiladninger og stereotypifiseringer de møder. I vores undersøgelse fandt vi ud af, at læremidlet er legitimt i forhold til kravene i Fælles Forenklede Mål, men ikke i forhold til folkeskolens formålsparagraf 1, stk.3, da det ikke behandler værdierne ligeværd og mangfoldighed. I læremiddelanalysen fandt vi også, at læremidlet i det store hele forsøger at undgå at tillægge den skrevne tekst værdiladninger til bestemte repræsentationer. Dog er der i de multimodale dele af læremidlerne en del værdiladning. I eksemplet om tegneseriefilmen ser vi de forskellige værdiladninger komme til udtryk, når mænd bliver skildret som konfliktfyldte og kvinder bliver repræsenteret, når det handler om omsorg og intelligens. Dette betyder at en bestemt værdiladning tillægges mænd og en anden kvinder, hvilket højst sandsynligt er en ubevidst værdiladning i repræsentationen af mænd og kvinder som er skabt ud fra

samfundets normer og værdier. Ikke desto mindre er værdiladningen tilstede og det betyder, at der ikke er ligeværd i opfattelsen af køn i læremidlet.

Til spørgsmålet om *hvilke refleksioner man som lærer kan gøre sig i forhold til at vise flere perspektiver af verden for sine elever*, fandt vi i vores projekt, at læreren underviser med et bestemt perspektiv/syn på verden, som er formet ud fra de normer og værdier, han har tilegnet sig i løbet af livet. At undervisningen har et bestemt perspektiv er ikke i sig selv et problem, det er først et problem, hvis man ikke anerkender at undervisningen har et bestemt perspektiv. Dette anerkender læreren til dels i interviewet, men at skolen er politiseret er ikke eksplicit anerkendt eller et opmærksomhedspunkt fra lærerens side, hverken i forbindelse med læremidlet, den observerede undervisning eller til interviewet. Vi har analyseret os frem til at lærerens perspektiv i høj grad kommer til udtryk i den del af undervisningen, der handler om kønsopfattelse. Lærerens perspektiv er, at køn deles i drenge og piger. Dette perspektiv kommer yderligere til udtryk, når læreren i interviewet begrundede denne opdeling af køn med en forståelse af, at eleverne har forskellige behovspræferencer ud fra deres køn. Det kan konkluderes at læreren ikke gør sig yderligere refleksioner omkring vigtigheden af, at hans syn på samfundet altid vil skinne igennem i undervisningen, hvilket vi har belyst er væsentligt at være opmærksom på.

Det øgede fokus på værdiladninger og opgøret med stereotype forestillinger af særligt køn, etnicitet og seksualitet i dagens Danmark, gør dette projekt relevant for alle lærere at læse i folkeskolerne rundt om i samfundet. Det er vigtigt at vi som lærere er opmærksomme på vores eget perspektiv og måden interpellation foregår på, men endnu vigtigere at handle på dette også. Vi skal i gang med at "gøre" ligeværd og mangfoldighed i folkeskolen, hvilket vi har givet fire bud på hvordan.

Litteraturliste

- Aaberg, M. (26. September 2021). *Flere unge med flydende køn søger på efterskole: 'Det, jeg har imellem benene, betyder ikke noget for, hvad jeg har oppe i hovedet.* Hentet fra dr.dk: <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/fyn/flere-unge-med-flydende-koen-soeger-paa-efterskole-det-jeg-har-imellem-benene>
- Alinea . (u.d.). *Alineas portaler.* Hentet fra flippedlearning.alinea.dk: <https://flippedlearning.alinea.dk/>
- Børne- og undervisningsministeriet . (2019). *Samfundsfag faghæfte 2019.* Hentet fra emu.dk: https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_Fagh%C3%A6fte_Samfundsfag.pdf
- Børne- og Undervisningsministeriet . (16. Juni 2021). *Uvm.dk.* Hentet fra Folkeskolens formål : <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal#:~:text=Folkeskolen%20skal%20forberede%20eleverne%20til,har%20ansvaret%20for%20folkeskolen%2C%20jf.>
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2015). Introduktion til interviewforskning. I S. Brinkmann, & S. Kvale, *Interview* (s. 19). København: Hans Reitzels Forlag.
- Bruner, J. (2012). Kultur, bevidsthed og uddannelse . I K. Illeris, *49 tekster om læring* (s. 405-419). Samfundslitteratur .
- Christensen, T. S. (2015). Vidensområder i samfundsfag . I T. S. Christensen, *Fagdidaktik i samfundsfag* (s. 21-24). Frederiksberg C: Frydenlund.
- Danmarks Lærerforening. (April 2018). *Dlf.org.* Hentet fra Er du opmærksom på køn i skolen?: <https://www.dlf.org/media/11270188/er-du-opmaerksom-paa-koen-i-skolen.pdf>
- Hansen, A. D. (2021). Disciplinering og governmentality . I S. Juul, & K. B. Pedersen, *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori en indføring* (s. 250-251). København K: Hans Reitzels forlag .
- Hermann, S. (2007). Indledning . I S. Hermann, *Magt og oplysning Folkeskolen 1950-2006* (s. 11-53). København Ø: Unge pædagoger.

- Holst, B. K., & Marstal, H. (16. November 2017). Ikke drenge og piger - men børn!
Folkeskolen.
- Kristensen, H. J., & Pedersen, S. E. (2000). *Observationsarbejde i skolen*. København :
Gyldendalsk boghandel, Nordisk forlag.
- Kruuse, E. (2012). Det kvalitative forskningsinterview 1. I E. Kruuse, *Kvalitative
forskningsmetoder - i psykologi og beslægtede fag* (s. 139-143). Viborg: Dansk
Psykologisk Forlag A/S .
- Lee, M. (18. Maj 2015). *Louis Althusser on Interpellation, and the ideological State
Apparatus*. Hentet fra notevenpast.org: [https://notevenpast.org/louis-althusser-
on-interpellation-and-the-ideological-state-apparatus/](https://notevenpast.org/louis-althusser-on-interpellation-and-the-ideological-state-apparatus/)
- Pallesen, A. D., Olsgaard, G., & Bannor-Kristensen, D. (18. November 2019). *Slut med
drenge- og pigehold: Kønsdebatten fylder mere i folkeskolen*. Hentet fra dr.dk:
[https://www.dr.dk/nyheder/regionale/hovedstadsomraadet/slut-med-drenge-
og-pigehold-koensdebatten-fylder-mere-i](https://www.dr.dk/nyheder/regionale/hovedstadsomraadet/slut-med-drenge-og-pigehold-koensdebatten-fylder-mere-i)
- Rahim, T. (6. maj 2022). *Når mænd græder*. Hentet fra Genius.dk:
<https://genius.com/Tobias-rahim-nar-mnd-grder-lyrics>
- Skole og forældre. (20. april 2017). *Folkeskolereformen*. Hentet fra skole-foraelldre.dk:
<https://www.skole-foraelldre.dk/artikel/folkeskolereformen-1>
- Staugaard, A. M. (u.d.). *Kriminalitet*. Hentet fra Samfundsfag.alinea.dk :
<https://samfundsfag.alinea.dk/course/A8hd-kriminalitet>
- Thomsen, F. (1. August 2016). *Magt, styring og identitet - et speciale om subjektivisering af
unge kontanthjælpsmodtagere*. Hentet fra projekter.aau.dk:
[https://projekter.aau.dk/projekter/files/239453175/Final_Speciale_tilafleverin
g2.pdf](https://projekter.aau.dk/projekter/files/239453175/Final_Speciale_tilaflevering2.pdf)

Bilag

- Bilag 1.** Brev til skoler i forbindelse med empiriindsamling.
- Bilag 2.** Læremiddeltjek.dk – læremiddelsanalyse.
- Bilag 3.** Uddrag af kategoriseringskema anvendt til observation af undervisning.
- Bilag 4.** Uddrag af det transskriberet interview af læreren.
- Bilag 5.** Kodning af repræsentationsformer der optræder i læremidlet.
- Bilag 6.** Oversigt over kapitel 1 i læremidlet Kriminalitet fra fagportalen Alinea.dk
- Bilag 7.** Interviewguide til interview af læreren

Bilag 1 – Brev til mulige undersøgelsesskoler

Kære lærer i samfundsfag eller kulturfag

Vi er to bachelorstuderende på læreruddannelse i Odense, der i de kommende måneder skal indsamle empiri til vores bachelorprojekt.

Emnet for vores bachelor er repræsentationsformer i kulturfagenes læremidler samt deres anvendelse. Dette er især spændende, da der endnu ikke eksisterer anden dansk forskning på området.

Vi ønsker derfor at analysere et anvendt læremiddel samt at observere undervisning, hvor læremidlet anvendes. Ligeledes vil vi, såfremt der er mulighed for det, gerne interviewe dig omkring dine overvejelser af valg samt brug af det pågældende læremiddel.

Det eneste krav til læremidlet og undervisningen er, at det skal være undervisning i enten samfundsfag eller kulturfag og være et didaktisk læremiddel der anvendes (fra en bog eller portal)

Hvis du har mulighed for at hjælpe os eller hvis ovenstående giver anledning til spørgsmål, kan vi kontaktes på følgende:

Jens Landtved: mail: jlra14967@edu.ucl.dk
 telefon: 20 47 05 49

Melissa Sørensen: mail: mfs014907@edu.ucl.dk
 telefon: 22 82 10 68

Vi håber meget at høre fra jer. På forhånd tak for hjælpen

I forhold til observation og coronasituationen, vil vi blot informere om at vi begge er færdigvaccineret med 3.stik og kommer selvfølgelig med en negativ test, når vi skal på besøg. Vi er ligeledes indforståede med, hvis I ønsker at vi f.eks. skal bære mundbind under besøget.

De bedste hilsner

Jens Landtved & Melissa Sørensen

Bilag 2 – Oversigt over legitimitet i læremiddelanalyse

Legitimitet

Et læremiddels legitimitet vedrører læremidlets forhold til samfundets krav til et læremiddel. Stemmer læremidlet overens med aktuel viden, gældende læreplaner (Fælles Mål 2009) og folkeskoleloven?

a) Legitimitet i forhold til aktuel viden: I hvilken udstrækning er læremidlet opdateret i forhold til ny faglig og pædagogisk viden fra videnskaberne, samfundet og skolens praksis - og på hvilke måder:

- Stemmer læremidlets formidling af viden overens med ny forskningsviden?
- Svarer læremidlets valg af stof til, hvad der er almindelig kendt som relevante temaer og problemstillinger i samfundet?
- Stemmer læremidlets valg og formidling af viden overens med ny praksisviden, dvs. socialt anerkendt viden fra skolens praksis?

b) Legitimitet i forhold til Fælles Mål 2009: I hvilken udstrækning stemmer læremidlet overens med den gældende læreplans fagsyn, progression og prioritering af kundskaber og færdigheder - og på hvilke måder:

- Stemmer læremidlet overens med den aktuelle læreplans formål og fagsyn?
- Bidrager dets progression til, at lærer og elever kan indfri læreplanens trin- og slutmål?
- Modsvares dets udtryk, indhold og aktiviteter læreplanens prioritering af kundskaber og færdigheder?

c) Legitimitet i forhold til folkeskoleloven: I hvilken udstrækning bidrager læremidlet samlet set til elevernes alsidige udvikling, demokratiske dannelse og tilegnelse af fagets erkendelses- og arbejdsformer - og på hvilke måder:

- Stemmer læremidlets mål og værdier overens med folkeskolens målsætning om alsidig udvikling af elevernes kundskaber og færdigheder?
- Bidrager det til undervisning, der er præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati?
- Understøtter dets udtryk, indhold og aktiviteter elevernes tilegnelse af fagets erkendelses- og arbejdsformer?

Bilag 3 – Kategoriseringskema til observation

<p>Læremidlet forklares</p>	<p>00.40 14 dage frem med læremidlet – nu handler det om kriminalitet, forløbet fra Alinea med ekstra aktiviteter.</p> <p>3.48 Læreren tegner nogle linjer op omkring straf i DK vs. USA</p> <p>5.35 Læringsmål i portalen – målene gennemgås</p> <p>7.53 Kriminalitet defineres</p> <p>9.00-9.45 Spørgsmålene til ”er det kriminelt” gennemgås</p> <p>21.14-29.00 Elevernes svar til ”Er det kriminelt” gennemgås</p> <p>29.30 Læreren beder grupperne om at skrive en definition på kriminalitet – hvad definerer I som kriminalitet?</p> <p>32.00-34.20 Eleverne kommer med deres bud på definitioner af kriminalitet – ”når loven brydes”</p> <p>35.00 Læreren deler et papir ud med fagord og begreber</p> <p>36.40 Læreren forklarer hvordan eleverne skal gennemgå begreberne som quiz og byt i 5 min. Eleverne må arbejde selv eller i grupper. Alle begreberne gennemgås kort fælles (37.00)</p> <p>38.51 Eleverne får 5 min til at gennemgå og huske begreberne inden de skal lave quiz og byt</p>	<p>3.40 Undervisningen starter</p> <p>4.58 Læreren opridser magtens tredeling – eleverne bevarer, hvem de mener skal straffes mildest og hårdest.</p> <p>6.35 Den hårdeste straf er Aksel.</p> <p>7.25 ”Straffesagen – Fra diskotek til Højesteret” Kim pauser videoklipet og forklarer ”byret” og ”at anke”. ”Mild voldsparagraf”. ”Samfundstjeneste” ”To muligheder ved denne straf” (9.53) ”Landsretten” ”Domsmænd” ”Højesteret og principielle sager”</p> <p>29.50-32.00 Statistik og kriminalitet – Læreren forklarer hvordan Danmarks Statistik kan bruges</p>
-----------------------------	--	--

	<p>med dem. De må gå udenfor eller være i klassen.</p> <p>49.02 Eleverne er tilbage i klassen og skal lave "Sandt eller falsk om kriminalitet" på portalen</p> <p>51.15 "Sandt eller falsk" gennemgås fælles. Første udsagn – højt tal, hvorfor? Andet udsagn: Hvorfor er unge mere kriminelle end ældre? "De er mere fornuftige" "Det er nemmere for unge at komme ud i kriminalitet, f.eks. stjæle en cykel. (53.35) Tredje udsagn: Mere kriminalitet begået af mænd end kvinder (54.15)</p> <p>56.51 "Kriminalitet i tal" er delt med eleverne i et docs, hvor de skal markerer med farver ny viden eller/og overraskelser</p>	
Tilføjelser til læremidlet 1 (læreren forklarer)	<p>4.11 Portalen spørger om det giver mening at varetægtsfængsle – komme i fængsel uden at være dømt</p> <p>26.30 Læreren tilføjer igen perspektivet med vigtigheden af at have paragrafferne i straffeloven.</p> <p>27.22 "Umbrella-sagen"</p>	
Tilføjelser til læremidlet 2 (andre tekster)	<p>4.44 Sagen i Aalborg drages ind – aktualitet i forhold til varetægtsfængsling</p> <p>5.04 Spørger eleverne, hvorfor varetægtsfængsling er en god idé</p>	<p>14.44-18.13 Eleverne skal svare på hvilken straf sagerne skal have.</p> <p>18.25-20.15 Læreren fortæller, hvilken straf</p>

	<p>6.25 Hvor mange herinde har været udsat for kriminalitet?</p> <p>17.58 Læreren tilføjer "Ville du fjerne paragraffen i straffeloven, til "er det kriminelt når"</p> <p>22.00 læreren har slået paragraffen for trusler op på wikipedia og viser den for eleverne.</p> <p>35.00 læreren deler et papir ud med fagord og begreber</p> <p>43.59 Hele klassen går udenfor og laver quiz og byt</p> <p>1.06.39-1. Læreren forklarer at de skal ud i det gode vejr i skolegården, sættes der kegler for hver gruppe – seks stationer. Hvert sted ligger der en sag om kriminalitet, fra virkeligheden, 6 forskellige sager. I skal finde ud af, hvilken sag der har fået den mildeste og hårdeste straf.</p>	<p>Aksel fik i virkeligheden (7 år)</p> <p>20.33-24.53 læreren fortæller om Yasir. (Ubetinget, 6 måneder i fængsel. Udvist betinget af DK – forklaring om udvisningsdomme)</p> <p>23.54 Peg på linjen med politiske partier</p> <p>25.00-26.00 Sagen om Nikolaj. (4 måneder i fængsel)</p> <p>26.44-28.17 Sagen om Ronni, ikke muligt at placere ansvaret (Betinget dom på 3 måneder)</p> <p>28.29-28.51 Sagen om Søren giver 6 måneder ubetinget.</p>
Afviselser/"ting at se bort fra" i læremidlet	28.38 Lærerenspringer over "Et begreb for mange ting, def."	12.23, spørgsmål fra elev – sagen kunne jo ikke komme for højesteret, Læreren forklarer at det er en undervisningsvideo, der vil fortælle...
Rettelser i læremidlet		
Elevers spørgsmål til læremidlet	<p>7.00 "Det er polakkerne"</p> <p>7.25 "Er det kriminelt at gå over for rødt?"</p>	30.00 "Ude i volderen.."

	23.00 "Men har vi ikke ytringsfrihed" 24.00 "Så kan vi lige så godt melde Henrik" 54.56 "Volderen – Vollsmose som grund til mere vold" 1.08.00 "Top-dollar-Kim"	
--	---	--

Bilag 4 – Uddrag af interview

Uddrag af interview med læreren

I = interviewer

K = lærer

I: Så det er igen sagerne eller straffene det kommer an på – det er uden betydning, f.eks. hvor gamle de er?

K: Ja, ved lige præcis denne aktivitet, der er det helt lige meget. Meningen er at de skal ud og de skal snakke sammen og de skal lære at lytte til hinanden. Det er der jeg ser demokratiets kæmpe store styrke og aktivitetens styrke. Hov, ham der, har faktisk noget viden til mig, som jeg har brug for. Det vil sige, at uanset om jeg har høj eller lav status i klassen, så skal jeg lytte på, hvad der bliver sagt. Det er lige så meget målet for denne aktivitet som aktivitetens indhold. At være dannende ift. til det og ift. klassefællesskabet. At få eleverne til at forstå, at de tænker måske "hun er ikke lige den mest populære i klassen, men hold da op, hun havde styr på det her og kom lige og fortalte denne her historie". Det gør et eller andet for mig. Alt hvad jeg laver lægger næsten over 50 % på det sociale fremfor det faglige. Det faglige kan de sku altid lære, altså et eller andet sted. Jeg er bare sådan et dannende menneske, synes jeg selv. Jeg vil selvfølgelig også gerne servere noget fagligt for dem, altså det skal jo ikke været hat og briller og cirkus det hele. Man skal også være tydelig som lærer. Og man skal også lave nogle aktiviteter som skal være fællesskabsfremmende. Og især det med at de faktisk opdager at deres klassekammerater faktisk kan bidrage med noget værdifuldt, selvom de måske har en lavere status, det kan jeg rigtig godt lide – sådan nogle undervisningssituationer. Det er også derfor at de sidder sådan nede i klassen lige i øjeblikket – dreng/pige. Jeg er ikke klasselærer i den klasse. Men der er nogle ting der ikke fungerer i pigegruppen, så det er simpelthen derfor. Så fik jeg lov til lige at bestemme om vi kunne arbejde lidt med den pigegruppe, ift. dem indbyrdes. Så de ligesom kan prøve at få et fællesskab med hinanden som de ikke har nu. Drengene har et meget langt større fællesskab.

Men det kan vi to(lærer og interviewer) jo huske, fra vores barndom, det er nemmere at være dreng mange gange. Pigerne de overtænker ting. Så derfor er de overvejelser omkring det. For det første kom pigerne selv og foreslog det "Kim, nu når det er dig, der får lov til at bestemme pladser kunne vi så ikke få lov til at prøve at sidde drenge og piger?" Det er jo sådan i den klasse, vi laver rigtig mange sjove bevægelsesaktiviteter, hvor det er drengene mod pigerne. Jeg laver tit drengene mod pigerne med f.eks. turbobold. Bare lige for at få noget bevægelse i undervisningen, der ikke er fagligt. De(eleverne) er meget bevidste om at der er faktisk 10 piger og 10 drenge. Og derfor kom de også og sagde "Skal vi ikke prøve at

lave en pige-side og en drenge-side? – det kunne være hyggeligt”. Det kan så forstærkes af, at de måske kan få noget mere fællesskab, kunne vi da håbe på.

I: Så rykker vi til det næste, det er lidt tilbage til læremidlet. Vi spørger: Hvilke overvejelser gør du dig ift. hvem der repræsenteres i læremidlet? Og det er igen det der med, det kunne også være til de sager vi spurgte ind til før; gør du dig overvejelser om, hvilke køn, hvilke etniciteter, seksualiteter, alder, osv.

K: Der tænker du på, hvilke personer der fremstår i læremidlet?

I: Ja.

K: Ja, helt klart. Når jeg bladrer det igennem. Igen gider jeg ikke den der, der var en portal, hvor det bare var ”Muhammed og Kalil og Ali og sådan”, som var kriminelle hele tiden, det gad jeg ikke. Der er jeg simpelthen nødt til at sige, den der blanding af, at det både er, kan man sige et dansk-klingende navn og et anderledes-klingende navn, det er sindssygt vigtigt. Specielt herude, for vi har ikke ret mange med anden-etnisk-baggrund. Det er jo typisk det der, Vollsmose det er roden til alt ondt. Derfor så har vi en anden udfordring herude, vi har ikke den udfordring med at de indbyrdes er i konflikt drengene, men vi har den udfordring med at de kigger derover på den anden side af kanalen.

I: Så de fem sager kunne ikke alle have heddet ”Muhammed og Ali og Kalil”?

K: Nej, nej, nej, nej. For så ville Keil(Elev) jo bare sige: ”Typisk, det er dem”. Selvom han selv er fra et eller andet, andet land. Det er så lige meget.

I: Så du ville gerne fravælge et læremiddel på den baggrund?

K: Ja, det ville jeg. Altså et forløb i et læremiddel, der kunne få mine elever til at få en opfattelse af noget, i mit hoved forkert, så havde jeg droppet det. Det er helt sikkert. Så havde jeg droppet det kapitel eller det hele. Men jeg har aldrig tænkt over kønnet. Altså det har jeg aldrig nogensinde tænkt over, om det primært er drenge eller piger. Det har jeg ikke lige tænkt over.

I: Så det er primært etniciteten? I det her, der har fyldt for dig?

K: Ja. Det kan ikke hjælpe noget at de kun læser om sager, hvor det er fremmed-klingende navne, der begår kriminaliteten. Fordi så tror jeg, at nogle af dem i 8.klasse kan få fordomme om, at det er jo bare typisk dem så – det er jo bare Muhammed, der gør sådan noget.

I: Hvilke overvejelser gør du dig, om hvem der repræsenteres i undervisningen? Hvordan er repræsentationen af køn og seksualitet f.eks. tænkt ind i de aktiviteter, som du selv ligger ind?

K: Ikke sådan lige i kriminalitetsforløbet. Men jeg synes det er vigtigt i forhold til, nu har jeg hele kulturfagspakken, så hvis man f.eks. havde sådan noget med kirkelige vielser, hvis vi

nu snakker homoseksualitet – det synes jeg er sindssygt vigtigt altså. Alt hvad der kommer frem i medierne, omkring sådan noget, hvor vi kan debattere om skolen nu, f.eks. skal have toiletter til hanner og sådan nogle ting. Det synes jeg er fedt. Det synes jeg er mega interessant, og der er netop nogle elever, hvor at - jeg har blandt andet en pige, der så en plakat oppe i kantinen, en dag, hvor der netop var et eller andet debatmøde omkring nogle om ikke havde defineret deres eget køn endnu, og den pige der, blev sådan meget: "Det kunne hun simpelthen ikke forstå, hun var lige ved at rive den plakat i stykker, om at de skulle mødes oppe i vores kantine en aften og holde det der møde, hvor man jo egentlig vil prøve at omfavne nogle unge som havde det svært med deres seksualitet, men netop i hendes tilfælde, ville jeg tage det med ind i undervisningen og stille spørgsmålstejn ved holdningen. Og hvor man kan tage den der, fordom som hun har og bruge det igen. Når det er kriminalitet det handler om, så er mænd jo bare mere kriminelle end kvinder generelt, det viser alle statistikker, så vil det også være mænd der bliver repræsenteret i læremidlet.

I: Det er faktisk også lidt vores næste spørgsmål.

K: Ja, men det ville da være fuldstændig tåbeligt at de skulle åbne Alinea og så er det kvinder alle sammen. Altså, fordi det er jo ikke virkeligheden.

Bilag 5 – Kapiteloversig over læremidlet

Alinea Samfundsfag > Kriminalitet		Alinea Samfundsfag > Kriminalitet	
1	Kapitel 1 	1	☐ Undersøg specifik kriminalitet
2	Fakta og debat om kriminalitet	2	☐ Færre røverier – hvorfor?
3	Hvad er kriminalitet?	2	Domstolene
4	☐ Hvad er kriminalitet?	3	☐ Domstolene
5	☐ Er det kriminalitet?	4	☐ En historie om vores retssystem
	Opgaver (5) ▾	5	☐ Spørgsmål til filmen
	☐ Et begreb for mange ting		Opgaver (3) ▾
	☐ Hvad er kriminalitet?	5	I varetægtsfængsel
	Opgaver (1) ▾		☐ Bag tremmer – men hvor længe?
	☐ Fagord og begreber		☐ Video: Varetægtsfængsel
	☐ Forklar selv fagord og begreber		☐ Bliver varetægtsfængslede behandlet godt nok?
	Opgaver (2) ▾		Opgaver (2) ▾
	Kriminalitet og statistik		☐ For og imod varetægtsfængsling
	☐ Sandt eller falsk?		☐ Vurder argumenter
	Opgaver (5) ▾		Opgaver (3) ▾
	☐ Kriminalitet i tal		☐ Mere viden om varetægtsfængslinger
	☐ Arbejd med teksten		☐ Statistik om varetægtsfængsling
	☐ Hvor foregår kriminaliteten?		☐ Er det i orden at bruge varetægtsfængsling?
	☐ Arbejd selv med statistik		
	☐ Jeres egen kommune		
	☐ Undersøg specifik kriminalitet		
	☐ Færre røverier – hvorfor?		

Bilag 6 – Kodning af repræsentationsformer

Repræsentationsform	Optræder i kap. 1
Køn	<p>En politimand kap 1.1 (billede) Mand og kvinde kap 1,2 (tekst(mor+far)) En politimand og en anden mand (billede) kap. 1,6 beskrivelse af en betinget dom bliver "Han/hun" nævnt kap. 1,6 (tekst) Mænd mere kriminelle end Kvinder kap. 1,7 (tekst) En kvindelig og en mandlig politibetjent kap.1,8 (billede) Mænd del af 79% sager om kriminalitet - 97 % i seksuelle forbrydelser - Vold 86 % - 10 gange flere sager om spirituskørsel hos mænd end kvinder kap 1,8 (tekst) 49 % af unge mænd mellem 15-19 år der har begået kriminalitet begår ny kriminalitet. kap.1,8 (tekst) En mandehånd kap. 1.13 (billede) En mandestemme som fortæller på retssystem video kap. 1.17 (video) (Kvinde dommer, 4 hulemænd, 1 konge, 1 kvinde som folketing, 1 mand som regering, 1 kvinde som domstol, 1 mand som politi, 2 mænd som konflikt, 3, mænd som frihedsrettigheder, 2 kvinder og 1 mand som domsmænd, 1 mand som anklaget kap 1.17 - Video)</p> <p>(4 mænd ansat i kriminalforsorgen, 2 kvinder ansat i kriminalforsorgen, 6 kriminelle mænd, 0 kriminelle kvinder kap. 1.18 - (video)) 2 mænd, Peter og Jens kritiserer varetægtsfængsling kap. 1,19 (tekst) En mand sidder med korslagte arme kap. 1,19 (billede) En kønsundefinerbar kap. 1,19 (billede) 1 mandlig kriminel bliver kropsvisiteret, en undefinerbar person visiterer kap 1,20 - (billede)</p>
Etnicitet	<p>En hvid midaldrende mand som politimand kap 1,6 (billede) En mand med mellemøstlig udseende og army bukser og grå trøje kap 1,6. (billede)</p> <p>En kvindelig og en mandlig politibetjent med dansk etnicitet kap.1,8 (billede)</p> <p>2 gule drager(kinesisk vibe) som udenlandsk magt. kap 1.17 - (Video)</p> <p>(11 personer af dansk etnicitet, 1 person af anden etnicitet end dansk kap.1,18 - video)</p>
Trosretning.	

Alder	Et barn kap. 1,2 (tekst) Mor og far kap. 1,2 (tekst) Dansker over 50 år kap. 1,7 (tekst) Unge mellem 15-24 år kap. 1,7 (tekst) 1300 sigtelser på unge mellem 15-24 år i 2018 kap. 1,8 (tekst) For 50+ år var dette tal 200 sigtelser kap 1,8. (tekst) 49 % af unge mænd mellem 15-19 år der har begået kriminalitet begår ny kriminalitet. kap. 1,8 (tekst) 2 30 årige politibetjente (billede) 3 mænd i forskellige aldre(barn, teenager og 65+) som skal symbolisere frihedsrettigheder kap. 1.17 - (Video) 12 personer i alderen 25-50 år (video)
Seksualitet	

Bilag 7 - Interviewguide

Interviewguide

Først og fremmest vil vi gerne sige at vi ikke søger nogle bestemte svar eller synes noget er mere rigtigt end andet. Men vi er blot nysgerrige på, hvilke overvejelser der er ifm. undervisningen i samfundsfag i udskolingen.

Vi har lyttet dele af observationsoptagelserne igennem og analyseret på, hvad man også kunne have gjort, uden at det nødvendigvis er det rigtige at gøre. Vi har inddelt spørgsmålene i fire kategorier, for at overskueliggøre hvad vi ønskede at få svar på. Vores interviewform er semistruktureret, hvilket betyder at der undervejs kan komme nogle tillægsspørgsmål alt efter, hvad du svarer.

Valg af læremiddel og aktiviteter

- Hvorfor har du valgt at inddrage Alineas undervisningsforløb "Kriminalitet" i din undervisning?
- Hvorfor har du inddraget andre aktiviteter end dem der er i læremidlet?
- Hvorfor har du fravalgt nogle aktiviteter fra læremidlet?
- *Hvilke overvejelser gør du dig, om brugen af billederne fra portalen i din undervisning?*
- *Hvilke overvejelser har du gjort dig ift. at inddrage aktuelle sager om kriminalitet i din undervisning?*

- Emnet kriminalitet er ret omfattende - Hvilke tanker gør du dig om læremidlets magt til at præsentere eleverne for bestemte "vinkler" på kriminalitet?
- Hvilke tanker gør du dig, om den magt du har, ift. at præsentere eleverne for verden? (Dine ord og viden kan være elevernes dominerende informationskilde, og deri ligger en magt, ift. hvilken forståelse eleverne ender med at få omkring verden)

Undervisningens gennemførelse

- I første lektion præsenterede du eleverne for fire forskellige sager om nogle mænd der havde begået kriminalitet - Hvilke overvejelser gjorde du dig ift. at vælge netop de fire sager?
- Undervejs i første lektion fortæller du eleverne, at der er mere kriminalitet pr. indbygger i Odense end på Læsø, hvorefter du spørger, hvordan det mon kan være: To elever svarer "Vollsmose" hvorefter du siger "Nej, det har intet med Vollsmose at gøre"
 - Hvilke overvejelser gør du dig om dit svar?
 - Havde du forberedt dig på svar som disse?

- Hvordan ser du din opgave i forhold til f.eks. at være nysgerrig på elevernes forforståelse/fordomme? (eventuelt kunne ændre den - skal man ændre dem)

- *I klassen sidder drengene i den ene side og pigerne i den anden - Hvilke overvejelser gør du dig om elevernes placering i klassen? - (kun hvis vi kan nå det)*

Repræsentation i læremidlet og undervisningen

- Hvilke overvejelser gør du dig ift. hvem der repræsenteres i læremidlet? (køn, etnicitet, seksualitet, alder, religion ect.)

- Hvilke overvejelser gør du dig ift. hvem der repræsenteres i undervisningen ud over det anvendte læremiddel? (køn, alder, seksualitet, religion, etnicitet ect.)
- I taler i undervisningen om, at det oftere er unge der begår kriminalitet end voksne. Hvilke overvejelser gør du dig om at nuancere elevernes forståelse af, hvem der begår kriminalitet? (at ældre og kvinder også kan begå kriminalitet)

På en skala fra 1-10

- *I hvor høj grad tænkte du over, hvilke køn der blev repræsenteret, da du planlagde undervisningen om kriminalitet og hvorfor?*
- *I hvor høj grad tænkte du over, hvilke etniciteter der blev repræsenteret, da du planlagde undervisningen om kriminalitet og hvorfor?*
- *I hvor høj grad tænkte du over, hvilke seksualiteter der blev repræsenteret, da du planlagde undervisningen om kriminalitet og hvorfor?*
- *I hvor høj grad tænkte du over, hvilke aldre der blev repræsenteret, da du planlagde undervisningen om kriminalitet og hvorfor?*